

חוברת עזר
למורה
להוראת חומש שמות

פרשת כי תשא

בהוצאת
תלמוד תורה "מורשה" ירושלים
ע"ש ברוך ובילא שפירא ז"ל

ירושלים עיה"ק, ה'תשע"א

כל הזכויות שמורות
מותר להעתיק ולצלם ללא מטרות רווח

תלמוד תורה מורשה ירושלים
ת.ד 34055 ירושלים, 91340

תוכן העניינים

5	פתיחה
	פרק ל
7	הציווי על נתינת מחצית השקל
9	הציווי על עשיית הכיור
11	הציווי על עשיית שמן המשחה
14	הציווי על עשיית קטורת הסמים
18	המסרים העולים מפרק ל
	פרק לא
20	ההודעה על בחירת בצלאל ואהליאב
24	הציווי על שמירת השבת
27	נתינת לוחות העדות למשה
29	המסרים העולים מפרק לא
	פרק לב
31	חטא העגל
38	תפילת משה על ישראל בעודו בהר
40	ירידת משה, שבירתו את הלוחות ומעשיו הנוספים
44	עליית משה לה', בקשתו למען העם ותשובת ה' אליו
47	המסרים העולים מפרק לב
	פרק לג
49	דברי ה' שלא יעלה בקרב העם והוצאת האהל מחוץ למחנה
53	בקשת משה מה' שילך עם ישראל
54	בקשת משה לראות את כבוד ה' ותשובת ה'
56	המסרים העולים מפרק לג

פרק לד

58	עליית משה אל ההר לקבלת לוחות שניים
59	שלוש עשרה מידות הרחמים של ה'
64	השבת, שלושת הרגלים ומצוות עליה לרגל
68	כתיבת עשרת הדברים וקרינת פני משה
73	המסרים העולים מפרק לד
75	סיכום פרשת כי תשא

פתיחה

בפרשתנו חמישה פרקים:

פרקים ל-לא הם המשך דברי ה' אל משה בארבעים הימים שלאחר מתן תורה (כהמשך לפרשות תרומה ותצוה, כפי שהזכרנו בסוף פרשת משפטים).

פרקים לב-לג עוסקים בפרק הזמן שלאחר ירידת משה מן ההר, מי"ז בתמוז עד ראש חודש אלול. פרקים אלו עוסקים בחטא העגל, במעשיו של משה בעקבות החטא, ובתוכם תפילת משה בהר.

פרק לד (פסוקים ד-כח) עוסק בארבעים הימים האחרונים של משה בהר, מא' באלול עד י' בתשרי - יום הכפורים. בימים אלו נכתבו עשרת הדברות על הלוחות השניים וניתנו לבני ישראל.

פרק לד (מפסוק כט) **ופרק לה** עוסקים בירידת משה מן ההר לאחר יום הכפורים, בלמדו את דבר ה' לבני ישראל ובקרינת עור פניו.

פרק ל

בפרקנו ארבעה נושאים עיקריים:

1. הציווי על נתינת מחצית השקל
2. הציווי על עשיית הכיור
3. הציווי על עשיית שמן המשחה
4. הציווי על עשיית קטורת הסמים

הציווי על נתינת מחצית השקל (פסוקים יא–טז)

נאמר בפסוק יב: "כי תשא את ראש בני ישראל לפקדיהם".

כתב רש"י: "כשתחפוץ לקבל סכום מניינם לדעת כמה הם, אל תמנע לגלגלות, אלא יתנו כל אחד מחצית השקל, ותמנה את השקלים ותדע את מנינם".

כלומר ה' אומר למשה שכאשר ירצה הוא או מנהיג אחר במשך הדורות לספור את בני ישראל, שלא ימנה אותם עצמם אלא את השקלים שיתן כל אחד מהם.

ומהי הסיבה לכך?

נאמר בהמשך הפסוק: "ונתנו איש כפר נפשו לה'... ולא יהיה בהם נגף בפקד אתם".

בדברי המפרשים נאמרו הסברים רבים מדוע המנין גורם לנגף. הסברים אלו קשים להבנת הילדים ועל-כן נסתפק בהסברת הציווי ולא נעסוק בהבנת טעמו, כפי שעשתה התורה.

בלימוד זה נחזק בילדים את מידת הענוה. הם ילמדו שהתורה היא תורת ה' וחכמתו נעלה מבינתנו.

נאמר בפסוק יג: "זה יתנו כל העבר על הפקדים מחצית השקל...".

על האנשים האחראים על הספירה להעביר כל אחד ואחד מבני ישראל לפניהם, וכל אחד מן העוברים צריך להניח בקופה מטבע של מחצית השקל.

נרחיב סביב ענין זה על פי דברי חכמינו ז"ל המדברים על המעמד המיוחד של המפקד וכן על חשיבותו של כל אחד ואחד מישראל. וכך אמרו חכמינו ז"ל **במדבר רבה** (ב, יט). הובא ברמב"ן במדבר א, מה):

"אמר לו הקדוש ברוך הוא [למשה] למנותם בכבוד ובנדולה לכל אחד ואחד, לא תהיה אומר לראש המשפחה כמה במשפחתך... אלא בולהון יהון [כולם יהיו] עוברים לפניך באימה ובכבוד ואתה מונה אותם".

נאמר בפסוק טו: "העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט ממחצית השקל לתת את תרומת ה' לכפר על נפשתיכם".

נשאל את הילדים מה טעם הציווי שאין להוסיף או להחסיר מסכום זה, ונביא את דברי האבן עזרא: "הזכיר מעם 'לא ירבה ולא ימעיט' כי כופר נפש הוא".

נסביר שנתינה זו אינה באה בתור נדבה (בה כל אחד נותן לפי יכולתו), אלא בתור כפרה על נפשות בני ישראל, וכל נפשות בני ישראל שוות בחשיבותן לפני ה'.

והאלשיך כתב:

"ואם הייתי מכביד על העשיר או מרשהו שירבה ומקל על הדל, הלא יראה כי נפש העשיר חשובה יותר ויקר פדיונה, על כן הטבתי אשר דברתי: 'העשיר לא ירבה', כי כולם שווים לפניו יתברך, וזהו אומרו: 'לכפר על נפשתיכם' - כי שוות הן".

כלומר אילו היה העשיר משלם יותר בעד כופר נפשו, היה ניתן לחשוב שנפשו חשובה יותר ולכן תשלום כפרתו גדול. משום כך נצטוו

כל בני ישראל לתת את אותו הסכום, כדי להראות שנפשות כולם שוות וחשובות לפני ה' באותה מידה.

נאמר בפסוק טז: "ולקחת את כסף הכפרים מאת בני ישראל ונתת אתו על עבדת אהל מועד".

כתב רש"י: "משקלים אלו עשו את האדנים כמשכן. למדת, שנצטוו למנותם [את ישראל] בתחילת נדבת המשכן, אחר מעשה העגל, מפני שנכנס בהם מניפה...".

כלומר ציווי זה על מחצית השקל אינו ציווי כללי לתת מחצית השקל בכל עת שמונים את ישראל, אלא ציווי מיוחד שניתן דווקא עכשיו, לקראת נדבת המשכן, בגלל המגיפה שהייתה אחרי חטא העגל. על ידי נתינת השקלים יכופר חטאם של בני ישראל.

כיון שנקטנו עד עתה כרמב"ן המבאר פרקים אלו כסדרם (שכל הנאמר עד פרק ל"ב אירע לפני חטא העגל), לא נביא את סיבת המנין שהביא רש"י, אלא נסתפק בתחילת דבריו, שה' רצה למנותם בתחילת הנדבה. כעין זה כתב גם רמב"ן בפסוק א': "ומזה ילמוד משה שימנה אותם עתה, וכן עשה כמו שאמר 'וכסף פקודי העדה מאת ככר'...".

נאמר בפסוק יז: "והיה לבני ישראל לזכרון לפני ה' לכפר על נפשותיכם"

כתב האברבנאל: "ויעלה זכרונם לפני ה' להצילם מכל רע, כי יהיו השקלים ההם כפרת נפשותיכם".

כלומר השתתפות בני ישראל בעבודת המשכן, בעשיית האדנים מכסף מחצית השקל, תהיה להם זכרון לפני ה' לטובה, להצילם מכל רע.

הציווי על עשיית הכיור (פסוקים יז-כא)

נאמר בפסוק יח: "ועשית כיור נחשת... לרחצה...".

נשאל את הילדים: מה הסיבה שהציווי על הכיור לא נאמר בפרשת תרומה לאחר הציווי על מזבח הנחושת?

נענה, שהכיור לא היה כלי שרת לעבוד לפני ה' כמו המזבחות, אלא תפקידו היה להכשיר את הכהנים לעבודה, וכדברי הספורנו: "גם זה הכלי לא הוזכר למעלה... אבל הייתה הכוונה [בכיור] להכין את הכהנים לעבודתם".

נביא גם את דברי הרמב"ן, שהביא שני טעמים לצורך בקידוש הידיים והרגליים על ידי הכיור, האחד - נקיון הגוף, והשני - טהרה:

"הרחיצה הזו דרך כבוד של מעלה [כבוד לה'] כי כל הקרב לשולחן המלכים לשרתו... רוחץ ידיו בעבור היות הידיים עפקניות, והוסיף כאן לרחוץ הרגליים בעבור היות הכהנים משרתים יחפים, ויש בבני אדם שיש ברגליהם זוהמא וכיעור... והרחיצה הזאת [על פי הטעם השני] לקדושה תרגם אותם אונקלוס [כלומר שבכל מקום שכתוב רחיצה תרגם אונקלוס מלשון קדושה: "לרחצה" - לקידוש, "ורחצו" - ויקדשו, "ירחצו" - יקדשו]."

"ונתת אתו בין אהל מועד ובין המזבח..."

כתב האברבנאל:

"וציוה שיתן הכיור וכנו בין אהל מועד ובין המזבח, כאופן שכאשר ירד הכהן מעל המזבח מעשות קרבנותיו והיו ידיו ורגליו מלוכלכות וירצה ליכנס אל היכל הקדש, יראה את הכיור נגד עיניו ולא ישכח מלרחוץ שם ידיו ורגליו..."

כלומר הכיור עמד סמוך לפתח המשכן כדי להבטיח שהכהן יראה אותו ולא ישכח לרחוץ את ידיו ורגליו לפני שהוא נכנס למשכן.

נאמר בפסוק כ': "בבאם אל אהל מועד ירחצו מים ולא ימתו..."

נשאל: מדוע שבה התורה ללמד על רחיצת המים?

נביא את תשובתו של האברבנאל:

"והנה הזהיר על הרחיצה שתי פעמים... להגיד שלא בלבד תהיה

הרחיצה מפני המומאה והלכלוך... אם [אלא גם] מפני הכנסתם באהל מועד, שלקדושת המקום ראוי שירחצו רגליהם...".

נאמר בפסוק כא: "ורחצו ידיהם ורגליהם ולא ימותו...".

נסביר לילדים שמיתה זו היא מיתה בידי שמים ואינה מיתה בידי בית דין, וחומרת העונש מלמדת אותנו על חשיבות הזהירות בכבוד המשכן והעבודה בו. משום כך גם חוזרת התורה פעם שלישית על מצוות הרחיצה ללמדנו עד כמה חשובה ההכנה לפני שנכנסים לעבוד בבית ה'.

בלימוד על הכיור נשתדל לעורר אצל הילדים יחס של כבוד ומורא מן המשכן ולזרזם להזהר לעשות את עבודת ה' בנקיות ובטהרה.

הציווי על עשיית שמן המשחה (פסוקים כב-לג)

נאמר בפסוק כג: "ואתה קח לך בשמים ראש מר דרור חמש מאות...".

כתב רש"י: "בשמים ראש - חשובים".

כלומר "בשמים ראש" מתייחס לכל סוגי הבשמים המנויים בפסוק, שכולם היו חשובים וידועים כבשמים משובחים.

והרמב"ן כתב בשם המדרש: "...מה המור הזה ראש לכל מיני בשמים, כך אברהם [אבינו] ראש לכל הצדיקים".

מדבריו אנו רואים את גודל חשיבותו של ה"מור", שהוא המובחר ביותר מכל מיני הבשמים.

על פי דברי רש"י ורמב"ן נאמר לילדים ששמן המשחה נעשה מן הבשמים המובחרים ביותר, מפני שבו משחו את המשכן.

נאמר בפסוק כה: "ועשית אתו שמן משחת קדש רקח מרקחת מעשה

רקח".

כתב רש"י: "רקח מרקחת - רקח העשוי על ידי אומנות ותערובות. מעשה רקח - שם האומן בדבר".

כלומר לשם עשיית שמן המשחה נדרשה מלאכת אומן, הבקי במעשי מרקחות. למעשה זה נדרשה חכמה יתרה, כפי שעולה מפרק ל"א (פסוק יא), בו נאמר שה' מילא את בצלאל ברוח אלקים, בחכמה ובתבונה לעשות את מלאכת המשכן, ובין הדברים המוזכרים שם מופיע גם שמן המשחה.

כדי להמחיש לילדים את תהליך הכנת שמן המשחה, נביא את דברי הרמב"ם (הלכות כלי המקדש א, ב), שהסביר את אופן עשייתה:

"ושוחק כל אחד ואחד לבדו, ועירב הכל, ושרה אותן במים זבין ומתוקין... ונתן על המים שמן זית הין... ובשל הכל על האש עד שאבדו [התאדו] המים ונשאר השמן והניחו בכלי לדורות".

נאמר בפסוק כו: "ומשחת בו את אהל מועד".

משיחת אהל מועד הנזכרת בפסוק זה כוונתה משיחת קרשי המשכן ויריעותיו, וכך כתב הנצי"ב: "כלל בזה המשכן שהן יריעות שש וגם יריעות עזים".

בפסוקים כ"ו-כ"ח מפרטת התורה את כל הכלים שהיו במשכן ומצווה למשחם לפי סדר עמידתם, מקודש הקדשים ועד החצר.

נאמר בפסוקים כט-ל: "וקדשת אתם והיו קדש קדשים... ואת אהרן ואת בניו תמשח וקדשת אתם לכהן לי".

נביא את דברי האברבנאל המסביר את ענין משיחת המשכן וכליו ואהרן ובניו:

"כדי שתהיה אות הבחירה האלקית [שיהיה סימן שהבחירה היא מה']... כי הנה הדבר או האיש אשר יבחר ה' בו להבדיל וליחדו משאר הדברים או האנשים, היה ראוי שיעשה פועל [פעולה] בו ייוחד ויובדל והוא יהיה המורה על היותו נבחר מאת האלקים, כאילו אותה משיחה היתה אות וסימן על הבדלתו לגבוה".

כלומר הפעולה המיוחדת של המשיחה בשמן מובחר מהווה סימן שה' בחר במשכן וכליו, ובאהרן ובניו, וקדשם להיות לו לעבודתו. לאור זאת נוכל להסביר מדוע פירטה התורה משיחתו של כל כלי בנפרד - ללמדנו שצריך למושוח כל כלי וכלי ולקדשו לתפקידו המיוחד. המשיחה נעשתה על ידי משה בלבד, כיון שהוא ידע את מעלת המשכן ומעלתו של כל כלי וכלי באופן השלם ביותר. וכך כתב האברבנאל:

"שמשח רבן של נביאים משה בעצמו את הכהנים וכלי המקדש, וכן מצאנו במלכים שהיו הנביאים מושחים אותם... והסיבה בזה מבוארת... שאחרי היות המשיחה אות [סימן] על הבחירה האלקית, היה ראוי שתהיה על ידי נביא, כי מי עמד בסוד ה' לדעת האיש אשר יבחר בו למלך על ישראל, ויראה וישמע את דברו ורצונו לאמר "זה יעצור בעמי" - כי אם הנביא".

נאמר בפסוק לא: "ואל בני ישראל תדבר לאמר שמן משחת קדש יהיה זה לי לדרתיכם".

כתב רש"י: "מכאן למדו רבותינו לומר שכולו קיים לעתיד לבוא". כלומר מכך שנאמר בפסוק "יהיה זה לי לדרתיכם", למד רש"י ששמן המשחה לא יתכלה, אלא יתקיים בכל הדורות. גם הרמב"ם כתב (הלכות כלי המקדש א, ה), שמעולם לא נעשה שמן משחה אחר, זולת השמן שעשה משה במדבר.

נשמיע לילדים את פלא קיום שמן המשחה בכל הדורות, ונציין גם שה' ציוה להכינו בצורה הטובה ביותר מסוגי בשמים משובחים ובמשקל מדויק, כדי שיחזיק מעמד. בשמן המשחה נתנו גם שמן זית המחזיק שנים רבות, כדברי האברבנאל: "שהשמן הוא היותר מתמיד זמן ארוך מכל המשקים, מבלי הפסד".

נאמר בפסוקים לב-לג: "על בשר אדם לא ייסך ובמתכנתו לא תעשו כמהו קדש הוא... איש אשר ירקח כמהו... ונכרת מעמיו".

מפסוקים אלו נלמדת מצוות לא תעשה שלא לרקוח ולהכין שמן באותה המתכונת של שמן המשחה לצרכים אישיים, ושלא לסוך משמן המשחה על בשר אדם סתם.

נציין בפני הילדים, ששני איסורים אלה הם שניים מתוך שלושים ושש מצוות לא תעשה שבתורה שעונשן כרת. הדגשה זו תפנה את תשומת לבם של הילדים לחשיבות השמן, קדושתו ותפקידו המיוחד לשמש רק למשיחת המשכן והכהנים, וכדברי בעל **ספר החינוך** (מצוה קו):

"משרשי מצוה זו גם בן להגדלת הבית וכל אשר בו, ולכן אין ראוי להדיוטות להשתמש באותו השמן הנכבד שבבית, רק הנבחרים בעם לבר, ובכך בהמנע ההמון ממנו, ייקר בעיניהם עד מאד ויתאוו אליו, כי גודל ערך הדברים בלב רוב בני האדם לפי מיעוט המצאם אצלם".

הציווי על עשיית קטורת הסמים (פסוקים לד-לח)

נאמר בפסוק לד: "ויאמר ה' אל משה קח לך סמים נטף ושחלת וחלבנה סמים ולבנה זכה בד בבד יהיה".

מפשט הפסוק נשמע שבקטורת היו ארבעה סוגי צמחים: נטף, שחלת, חלבנה ולבנה, אולם חכמינו דרשו מפסוק זה שבקטורת היו אחד עשר סוגי צמחים.

נבקש מהילדים למצוא בפסוק זה שתי מילים מיותרות, שהרי המילה "סמים" נכתבה פעמיים, לכאורה שלא לצורך (אפשר היה לומר 'קח לך נטף ושחלת וחלבנה ולבנה'). מתוך כך נגיע לדרשת חכמינו ז"ל שהובאה ברש"י: "קח לך סמים - שניים, ועוד: נטף, שחלת וחלבנה - הרי חמש, סמים: לרבות עוד כמו אלו [עוד חמש], הרי עשר, ולבנה - הרי י"א..."

ננצל דרשה זו להראות את הדיוק המופלא של חכמים בפסוקים, ובכך נגדיל את מעלת דברי חכמינו ז"ל בעיני הילדים.

בדרך כלל אנו מלמדים את המקרא על פי פשוטו, אך כאן נעדיף להביא את דרשת חכמינו ז"ל, ושלוש סיבות לדבר: א. דרשה זו אינה סותרת את פשט הפסוק. ב. כך נקבעה גם הלכה, שמקטירים אחד עשר סממנים. ג. לא לסתור מה שהילד אומר בכל יום בתפילה "ואחד עשר סממנים היו בה".

נציין שסממנים אלו היו בעלי ריח משובח ביותר, והרכבתם יחד יצרה את התרכובת הטובה ביותר, וכדברי בעל **ספר החינוך** (מצוה קג): "וריה הקפורת היה הטוב שאפשר ליעשות על ידי אדם".

ביחס למטרתה של הקטורת, כתב בעל **ספר החינוך** שם:

"להגדיל כבוד הבית ולהיות מעלתו ומוראו על פני כל אדם, ואי אפשר להגדיל דבר בלב בני אדם ומחשבתו רק [אלא] בדברים שהוא חושב אותם לגדולה וימצא בהם תענוג ושמחה, וידוע כי ענין הריח הטוב הוא דבר שנפש אדם נהנית בו ומתאוה אליו ומושך הלב הרבה...".

כלומר כאשר אדם יגיע למשכן ויתענג מריחה הטוב של הקטורת, הוא יתפעל מגדולתה, ויבין שכל זה לכבוד הבית ויבוא לירא את ה'. על המילה "וחלבנה" ידועים דברי רש"י בשם חכמינו ז"ל:

"בושם שריחו רע... ומנאה הכתוב בין סממני הקפורת ללמדנו שלא יקל בעינינו לצרף עמנו באגודת תעניותינו ותפילותינו את פושעי ישראל שיהיו נמנין עמנו".

כלומר כשם שהחלבנה, שריחה רע, נכנסה לקטורת לצד הסממנים המובחרים בריחם, כך הדבר רומז לנו לצרף את הרשעים (המשולים

לחלבנה) יחד עם הצדיקים (שהם כמו סממני הקטורת הריחניים) בזמני תעניות ותפילות, שנתפלל כולנו ביחד.

ראשית נאמר לילדים את המסר הפשוט, שחלבנה ריחה רע, ואף על פי כן ציוה ה' לצרפה לשאר הסממנים, כי לא רק שלא תגרע מריחם הטוב, אלא אף תחזקו.

נציין כי בדברי רש"י יש מסר חשוב לגבי יחסנו לפושעים בישראל הרוצים להשתתף בתפילותינו, ונאמר שהם רמז ומשל ולא פשוטו של מקרא, שהרי הפסוק לא עוסק כלל בבני אדם אלא בבשמים. נוכל לנצל הזדמנות זו להסביר לילד את המשמעות של משל ונמשל וכך לא יתקשה הילד להבין את שייכות הנמשל לפסוק העוסק בסממני הקטורת.

בהזדמנות זו אפשר להזכיר לילדים גם את תפילת ערב יום כפור, בה אנו אומרים "אנו מתירים להתפלל עם העברניים", וכן להזכיר את הרמז שנהג הרב צבי יהודה קוק להביא בשם האר"י, כי המילה ציבור היא נוטריקון של צדיקים, בינוניים ורשעים.

נאמר בפסוק לה: "ועשית אתה קטרת רקח מעשה רוקח..."

נאמר שעשיית הקטורת היתה מלאכת מחשבת של אומן, כפי שכתוב "מעשה רוקח". למעשה זה נדרשה חכמה יתרה, כפי שעולה מפרק ל"א (פסוק יא), בו נאמר שה' מילא את בצלאל ברוח אלקים, בחכמה ובתבונה, לעשות את מלאכת המשכן, ובין הדברים המוזכרים שם מוזכרת גם קטורת הסמים.

נאמר בפסוק לו: "ושחקת ממנה הדק ונתת ממנה לפני העדת באהל מועד..."

נציין את מעלתה של הקטורת הקרבה על המזבח הפנימי, באהל מועד לפני ה', להבדיל משאר הקרבנות שקרבים על המזבח החיצון.

נאמר בפסוק לז: "והקטרת אשר תעשה במתכנתה לא תעשו לכם...".
איסור הכנת קטורת כמתכונת הסממנים ומשקלם הוא איסור לא
תעשה שעונשו כרת, כפי שנאמר בפסוק הבא.
גם כאן נביא את דברי בעל ספר החינוך שהבאנו לעיל, בקשר
לאיסור הכנת שמן המשחה, שסיבת האיסור היא להגדיל כבוד הבית
ולכן נאסר להדיוטות (ראה מה שכתב ספר החינוך עצמו באיסור הכנת
הקטורת, שטעמו זהה לאיסור משיחת השמן).

המסרים העולים מפרק ל

1. הציווי על נתינת מחצית השקל

- א. למנות את בני ישראל לגולגותם - לעתים יש ללמד מצוה שטעמה קשה להבנה ולהציבה כחוק שאיננו מבינים אותו. בכך נפתח את מידת הענוה.
- ב. בגלל חשיבותו של כל אחד מבני ישראל יש למנותו בכבוד ובגדולה.
- ג. כל נפשות בני ישראל שוות לפני ה' - בין עשיר ובין עני.
- ד. העדפת לימוד הפרשיות כסדרן הכתוב בתורה - מחצית השקל לפני חטא העגל.
- ה. תרומת מחצית השקל למשכן היא זכות לישראל להצילם מכל רע.

2. הציווי על עשיית הכיור

- א. קידוש הידיים והרגליים על ידי הכיור בא לשם נקיון ומשום כבוד העבודה.
- ב. קידוש הידיים והרגליים על ידי הכיור בא משום קדושה.
- ג. מצוה לירא מן המשכן ולקדשו.

3. הציווי על עשיית שמן המשחה

- א. ה' נתן חכמה לאומנים - הערבוב של הסממנים עם השמן.
- ב. משיחת אהרן ובניו היא סימן לבחירתם והבדלתם מישראל.
- ג. משיחת המשכן וכליו היא סימן לקדושתם.
- ד. משה היה הראוי ביותר למשיחת המשכן והכהנים.

המסרים העולים מפרק ל

ה. הפלא שבקיום שמן המשחה לדורות.
ו. האיסור להכין או להשתמש בשמן המשחה מגדיל את כבודו של המשכן.

4. הציווי על עשיית קטורת הסמים

- א. לימוד על פי דרשת חכמינו ז"ל על אף שבפשט הכתוב אפשר להבין אחרת - בקטורת היו י"א סממנים.
- ב. הריח המובחר ביותר שהיה לקטורת - למעלת הבית ומוראו.
- ג. לימוד פסוק כפי פשוטו - החלבנה למרות ריחה הרע מתבטלת בקטורת.
- ד. צירוף פושעי ישראל בתעניות ובתפילות של הציבור.
- ה. לעתים יש ללמד דרשות חכמינו ז"ל על אף שאינן אלא משל בפסוק - כיוון שישנו מסר חשוב בדברי חכמינו ז"ל על החלבנה שהיא משל לפושעים שמצטרפים לקהל, לכן יש ללמדם.

פרק לא

בפרקנו שלושה נושאים עיקריים:

1. ההודעה על בחירת בצלאל ואהליאב
2. הציווי על שמירת השבת
3. נתינת לוחות העדות למשה

ההודעה על בחירת בצלאל ואהליאב (פסוקים א-יא)

נאמר בפסוק ב: "ראה קראתי בשם בצלאל".

משה רבנו שמע בהר מפי ה' את הציווי על עשיית המשכן וכליו ועל הכשרת הכהנים ובגדיהם (כפי שמופיע בפרשות תרומה ותצוה), וכן את הציווי על הכיור, שמן המשחה והקטורת, המהווים השלמה למעשה המשכן (ומופיעים בפרק הקודם). אולם משה עדיין לא ידע מי יעשה כל זאת, ואף התפלא מי יוכל לעשות מלאכה מורכבת זו וראה ליקוטם שבחומש רב פנינים).

וכך נאמר במדרש **תנחומא** (ויקהל ג): "...בך כל מלאכת המשכן, כיון שסדר לו כל דבר ודבר, אמר משה: רבנו של עולם, מי יעשה כל זאת? אמר לו: ראה קראתי בשם בצלאל".

והוסיף **האבן עזרא**: "והמעם קראתי בשמו - שאין כמוהו לעשות המשכן".

על פי דברים אלו נאמר שה' בחר בבצלאל למשימה הגדולה, לבנות בית לשמו, משום שהיתה בו חכמה גדולה. חכמינו ז"ל אף מספרים שבצלאל ידע לצרף אותיות שנבראו בהם שמים וארץ (כמובן שלא נביא דברי חכמינו ז"ל אלו לילדים).

נביא לילדים את דברי מדרש **תנחומא** (שם), שלצד חכמתו היה בצלאל ירא ה' ומרבה במצוות:

"כל זמן שאדם מרבה במצוות הוא קונה שם טוב... תדע לך שהרי בצלאל על ידי שקנה שם טוב זכה שיעשה מלאכת המשכן... מניין? ממה שקראו בענין: 'דאו קרא ה' בשם בצלאל'..."

נוסיף ונספר לילדים על תכונותיו המופלאות של בצלאל (מקורות נוספים ביחס לגודל מעלתו של בצלאל, ראה בחומש תורה שלמה לרב כשר כאן).

לצלאל היה גם כישרון אומנותי מעשי, ולמרות היותו איש רוחני ידע בצלאל ליצור בידיו גם דברים גסים (כקרשי המשכן וכדו') וגם דברים עדינים (כאבני השהם והחושן, שהיו עשויים פתוחי חותם. אברבנאל להלן).

על פי דברי חכמים על הפסוק "ויעש בצלאל את הארון" (לז, א), שדרשו (הובא ברש"י, שם), שבצלאל נתן נפשו על המלאכה יותר משאר החכמים ולכן נקראה על שמו, נאמר לילדים שבצלאל היה מלא במסירות נפש למען בניית המשכן וכליו, ומשום כך בחר בו ה' למלאכה זו.

"בן אורי בן חור למטה יהודה"

התורה מזכירה כאן את חור, סבו של בצלאל, מפני שבגללו זכה בצלאל לתפקיד, וכמו שאמרו במדרש **תנחומא** (שם ד): "[חור] נתן נפשו לקדוש ברוך הוא. בשעה שבקשו לעשות את העגל, עמד בנגדם ונער בהם, ועמדו עליו [הערב רב] והרגוהו... אמר לו הקדוש ברוך הוא: 'וכך עשית?! חייך, בנים שיצאו ממך אני מגדלן בעולם'..."

נציין בפני הילדים את השכר הגדול שקיבל חור על שמסר נפשו על קידוש השם, הוא זכה לכך שנכדו יבנה את המשכן.

נאמר בפסוק ג: "ואמלא אתו רוח אלקים בחכמה ובתבונה וברעת ובכל מלאכה".

נדגיש את הביטוי "ואמלא אתו רוח אלקים", ונציין שלא נאמר "ואתן לו" אלא "ואמלא", דבר המראה על החכמה הרבה שנתן ה' לבצלאל, הרבה מעבר לרגיל.

נביא את דברי רש"י שכתב: "בחכמה - מה שאדם שומע דברים מאחרים ולמד. וכתבונה - מבין דבר מלבו מתוך דברים שלמד. וברעת - רוח הקודש".

והאבן עזרא הוסיף: "ובכל מלאכה - היה לו יתרון על כל דורו, שהיה יודע כל מלאכה. כי רבים חכמי לב לא ידעו אפילו מלאכה אחת [מעשית]". והנצי"ב כתב: "ועתה הנה קראתי בשם אומן אחד, שבו יכלול הכל והוא ישיג על כל מיני אומניות".

כלומר בצלאל היה בקי בכל סוגי האומנויות ועל-כן יכול היה להשיג על כל האומנים.

נאמר בפסוקים ד-ה: "לחשב מחשבת לעשות בזהב ובכסף ובנחשת. בחרשת אבן למלאת ובחרשת עץ לעשות בכל מלאכה".

כפי שהזכרנו לעיל בצלאל ידע לעסוק גם במלאכות עדינות כמו ציפוי הזהב וגם במלאכות גסות כמו ניסור קרשי המשכן, וכפי שכתב האברבנאל:

"ולא בלבד בדברים הדקים שבמלאכות... כמו בזהב ובכסף... אבל [אלא] גם בדברים הגסים והעבים... שמלאכת האבנים ומלאכת העצים נבדלים ורחוקים מאד ממעשה הצורפים, וכן בכל מלאכה היה שלם בצלאל ברוח אלקים...".

נשתדל להרשים את הילדים בכישרונותיו הגדולים של בצלאל, ובכך נחזק את היחס הראוי למשכן, וכפי שכתב הנצי"ב: "ומזה ראוי להתבונן גדולת וקדושת הבנין".

ההודעה על בחירת בצלאל ואהליאב פרק לא

נאמר בפסוק ו: "ואני הנה נתתי אתו את אהליאב בן אחיסמך למטה דן".

נביא את דברי רש"י (לה, לד) בשם חכמינו ז"ל, שכתב: "משבת דן, מן הירודין שבשבתים, מבני השפחות, והשווהו המקום לבצלאל למלאכת המשכן, והוא מגדולי השבטים, לקיים מה שנאמר: 'ולא ניכר שוע לפני דל'".
ובמדרש רבה (מ, ד) הוסיפו:

"...אמר הקדוש ברוך הוא: יבא [שבט דן] ויזווג [יתחבר] לו [לשבט יהודה] שלא יהיו מבזין אותו [את שבט דן], ושלא יהא אדם רוחו גסה עליו, לפי שהגדול והקטן שוין לפני המקום..."

במדרש זה אנו מוצאים שני טעמים לכך שחיבר ה' את שבט דן עם שבט יהודה:

- א. כדי שלא יהיו ישראל מבזים את שבט דן, שהיה מבני השפחות.
- ב. כדי שבני אדם חשובים, כשבט יהודה, לא יתגאו בגדולתם.

לאור דברי חז"ל אלו נדבר עם הילדים על חביבותו של כל שבט מישראל בעיני ה', ונעוררם לזהירות בכבודו של כל אחד בישראל. זהירות יתירה צריכה להיות כשעוסקים בבניית המשכן בו נוטלים חלק כל שבטי ישראל.

נאמר בהמשך הפסוק: "ובלב כל חכם לב נתתי חכמה".

מפסוק זה אנו רואים שחכמי הלב היו אנשים חכמים שעמלו כדי להחכים עוד, וכפי שנאמר במדרש תנחומא (כאן):

"שאין הקדוש ברוך הוא ממלא חכמה אלא למי שיש בו כבה. מטרונא [גויה חשובה] אחת שאלה את רבי יוסי בן חלפתא: מהו שכתב: 'יהב חכמתא לחכימין' [נתן ה' חכמה לחכמים]. לטפשים היה צריך לומר? ...אם היה הקדוש ברוך הוא נותן חכמה לטפשים היו יושבים בבתי כסאות... ואין מתעסקין בה, אלא נתנה הקדוש ברוך הוא לחכמים שיהו יושבין בישיבת זקנים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ועוסקין בה..."

בפסוקים ו'-י"א מפרטת התורה מהם הדברים שמוטל על חכמי הלב לבנות, ואלו הם:

א. מבנה המשכן עצמו. ב. הארון. ג. הכלים בקודש. ד. הכלים בחצר. ה. החצר עצמה. ו. בגדי אהרן ובניו. ז. שמן המשחה והקטורת. נעלה את השאלה: מדוע פירטה התורה את כל הדברים, הרי יכולה היתה לקצר ולומר שעליהם מוטלת עשיית המשכן וכל כליו? נענה שתי תשובות:

ראשית, התורה רוצה ללמדנו שלא רק בדברים המסובכים, כמו עשיית המנורה כולה מקשה אחת, נדרשה חכמה מאת ה', אלא אף בעשיית כל כלי וכלי.

ועוד, שבעשיית כל כלי נדרשה כוונה מיוחדת, שעשייתו תהיה לשם התפקיד המיוחד לו, וכמו שכתב המלבי"ם (הובא בפרשת תצוה) ביחס לבגדי אהרן ובניו: "...כי הם יבינו על מה ירמזו הבגדים האלה ויעשו בכוונה שתחול עליהם הקדושה המיוחדת אליהם" (על כוונה מיוחדת זו שנדרשת בשעת עשיית הכלים שתחול עליהם הקדושה לא נדבר עם הילדים, כיון שזה דבר מופשט, מכל מקום נציין שחכמי הלב נדרשו לעשות את הכלים לשמם).

הציווי על שמירת השבת (פסוקים יב-יז)

נאמר בפסוק יב: "ויאמר ה' אל משה לאמר".

נסב את תשומת לבם של הילדים לכך שבלימוד הציווי על השבת חותם ה' את כל הלימוד עם משה על המשכן, לימוד שנמשך ארבעים יום בהר. בכך נראה את חשיבותה של השבת.

נאמר בפסוק יג: "ואתה דבר אל בני ישראל לאמר".

כתב רש"י: "ואתה, אף על פי שהפקדתיך לצוותם על מלאכת המשכן, אל יקל בעיניך לדחות את השבת בשביל אותה מלאכה".

כלומר אף על פי שמיניתיך לצוות את בני ישראל על מלאכת המשכן, אל תחשוב שהשבת קלה מהמשכן ותדחה מפניה.

”אך את שבתתי תשמרו”

כתב רש"י: ”אף על פי שתהיו רדופין [נלהבים] וזריזין בזריזות המלאכה, שבת אל תדחה מפניה”.

לאור דברים אלו נראה לילדים שבני ישראל היו נלהבים ושמחים מאוד לעשות את המשכן, עד שה' היה צריך להזהירם שלא לעשות את המלאכה בשבת.

פסוקים אלו הם הזדמנות להרשים את הילדים באשר לגדולת השבת. דווקא לאחר שהם למדו למעלה משתי פרשיות העוסקות במבנה המשכן וכליו והתרוממו בשמעם על קדושת המשכן, וגילוי אהבת ה' לבניו דרך השראת השכינה שבו, כאן נאמר להם, שלמרות הכל מצוות השבת דוחה את מצוות בניית המשכן.

”כי אות היא ביני וביניכם לדרתיכם לדעת כי אני ה' מקדשכם”

כתב רש"י: ”אות גדולה היא בינינו שבחרתי בכם, בהנחילי לכם את יום מנוחתי למנוחה”.

נציין בפני הילדים שכאן לראשונה בתורה מופיעה המילה ”אות” ביחס לשבת (שלוש פעמים לפני כן נזכרה השבת: בפרשת המן שבבשלה, במעמד הר סיני שבפרשת יתרו ובסוף פרשת משפטים, ובשלושתם לא נזכרה המילה אות).

נזכיר לילדים שגם בברית המילה נאמרה המילה ”אות”, ושת המצוות הללו - שבת ומילה - הן אות וסימן לכך שה' בחר בישראל להיות לו לעם. בברית המילה ה' שם אות בבשרנו, להראות שאנו עמו, ואת מצוות השבת נתן ה' רק לעמו ישראל, להראות שבחר בנו מכל העמים.

נאמר בפסוק יד: "ושמרתם את השבת כי קדש היא לכם מחלליה מות יומת... ונכרתה הנפש...".

כתב רש"י: "מות יומת - אם יש עדים והתראה, ונכרתה - בלא התראה". לפי דברי רש"י נסביר לילדים את שלושת סוגי העונשים על חילול שבת. אם יש עדים והתראה - מיתה, ללא עדים והתראה - כרת, חילול שבת בשוגג - קרבן חטאת. נאמר לילדים שהעונש החמור על השבת מלמד אותנו על קדושתה הגדולה.

נאמר בפסוק טו: "ששת ימים יעשה מלאכה וביום השביעי שבת שבתון".

נציין שהביטוי המיוחד, "שבת שבתון", מורה על גדולתה של השבת, שהיא מנוחה גמורה. ביטוי זה לא נאמר על שום חג ומועד, מלבד יום הכיפורים.

נביא את דברי רש"י: "שבת שבתון - לכך כפלו הכתוב, לומר שאסור ככל מלאכה אפילו אוכל נפש...".

כלומר פסוק זה בא ללמד מהי המנוחה של השבת, שלא נעשה בה שום מלאכה, גם לא מלאכה לצרכי אכילה - כמו בישול - המותרת ביום טוב.

"קדש לה"

כתב רש"י: "שמירת קדושתה לשמי ובמצוותי".

כלומר המנוחה בשבת לא נועדה רק כדי לתת לגוף לנוח, אלא גם כדי לקיים את מצוות ה'.

ובליקוטים (שבחומש רב פנינים) כתב: "שבת לה' - שהוא ניתן לישראל להודות בו לה', כאומרו: 'יום השביעי משבח ואומר: 'מזמור שיר ליום השבת טוב להודות לה'...".

נזכיר לילדים את דברי חכמינו ז"ל והראשונים שהבאנו בפרשת יתרו, שעשיית השבת לה' היא על ידי תפילה ולימוד תורה.

נאמר בפסוקים טז-יז: "ושמרו בני ישראל את השבת... ביני וביני בני ישראל אות הוא לעלם כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש".

בכך שבני ישראל נחים ביום השבת, הריהם מעידים על כך שה' ברא שמים וארץ ונח ביום השביעי.

על המילה "וינפש" כתב רש"י: "בתרגומו 'ונח'... ומי שכתוב בו: 'לא ייעף ולא ייגע' וכל פעלו במאמר, הכתיב מנוחה לעצמו, לשבר האוזן מה שהיא יכולה לשמוע".

לא נעלה בכיתה את השאלה כיצד נאמר שה' נפש (נח), מפני שילדים צעירים מקבלים בתמימות את דברי הפסוק "וינפש" במובן של מנוחה מבריאת שמים וארץ, ואינם מתקשים בשאלה זו.

נתינת לוחות העדות למשה (פסוק יח)

נאמר בפסוק יח: "ויתן אל משה ככלתו לדבר אתו בהר סיני".

נתאר כאן את רגעי השיא של משה רבנו, שאחרי שישב בהר ולמד מפני ה' את כל פרשיות המשכן, לא אכל ולא שתה ארבעים יום וארבעים לילה, כמלאך ה', הנה הוא מקבל מתנה יקרה ביותר - לוחות, וכדברי האלשיך:

"...עדיין לא היה כדאי לקבל תורה מיד ליד... עד יודוך [משה] שיעור מופלג וימרק חומרו, עד שכמעט יתקרב חומרו ממש אל הרוחניות. ולזה יצטרך יהיה שם עם ה' ארבעים יום... ואז זכה גם בן לקבל לוחות מיד ליד...".

כלומר בארבעים היום בהם שמע משה את דברי ה' בהר, התעלה מיום ליום, עד שהגיע לשיא בסוף ארבעים הימים, אז היה ראוי לקבל את הלוחות מידי ה'.

על המילה "ככלתו" כתב רש"י: "כתיב חסר. שנמסרה לו תורה במתנה, כבלה לחתן, שלא היה יכול ללמוד כולה בזמן מועט כזה".

נשמיע לילדים את הרעיון שבדברי רש"י, שהתורה היא מתנה יקרה ושמשה שמח מאד בקבלתה, כמו חתן השמח בזמן שמוסרים לו את כלתו. לא נשמיע לילדים את הדרשה מהמילה "ככלתו" מלשון "כלה", מפני שזה אינו פשוטו של מקרא.

"שני לחת העדת"

נביא את דברי רבנו בחיי שכתב: "עדות היו לישראל שהשכינה שורה בתוכם".

"לחת אבן"

כתב האברבנאל: "שרצה השם לכתוב עיקרי התורה כאבנים ההם, כדי שיתקיימו תמיד מבלי הפסד...".

נסביר שהאבן חזקה ואינה מתפוררת, לכן כתב ה' את הדברות על אבנים כדי שהדברים יהיו קיימים לעולם.

"כתבים באצבע אלקים"

נציין לילדים את מעלתם הגדולה של הלוחות, שה' עשאם בעצמו וכתבם באצבעו, ושאין שום כתב אחר שכתב ה', שהרי את כל התורה כולה כתבה משה רבנו על הקלף מפי ה'.

נרחיב בלימוד פסוק זה עם הילדים ובכך נעורר אצלם את הכבוד ללוחות העדות שהיו לב המשכן כולו.

המסרים העולים מפרק לא

1. ההודעה על בחירת בצלאל ואהליאב

- א. הבחירה בבצלאל בגלל גדולתו בחכמה, בתורה, ביראת ה' ובעשיית מצוות.
- ב. השכר הגדול של המוסר נפשו לקדש את השם - בזכות מסירות נפשו של חור זכה בנכד כבצלאל.
- ג. החכמה היתירה של בצלאל שהיה מוכשר בכל סוגי המלאכות.
- ד. כל השבטים חביבים לפני ה' כאחד - השוואת אהליאב לבצלאל.
- ה. זהירות שלא לבזות שבטים ובני אדם שהם פחות מיוחסים.
- ו. זהירות מגאווה של אנשים חשובים, שלא יתגאה שבט יהודה על שבט דן.
- ז. המשכן נבנה מכח כל שבטי ישראל.
- ח. נדרשה חכמה בעשיית כל פרט במשכן.

2. הציווי על שמירת השבת

- א. חשיבותה של השבת - נאמרה למשה בהר בסוף ארבעים הימים.
- ב. גדולתה של השבת - אפילו מלאכת המשכן לא דוחה אותה.
- ג. שבחם של ישראל שהיו נלהבים לעשות את המשכן.
- ד. השבת היא אות שה' בחר בישראל.
- ה. קדושתה של השבת - נלמדת מהעונש החמור למחלליה, מקריאתה "שבת שבתון" ומהאיסור לעשות מלאכה, אפילו מלאכת אוכל נפש.
- ו. ביום השבת אנו מודים לה' על בריאת העולם.

המסרים העולים מפרק לא

3. נתינת לוחות העדות למשה
- א. התורה היא מתנה יקרה.
 - ב. שמחת משה בקבלת הלוחות.
 - ג. נצחיות התורה - לכן כתבה ה' דווקא על אבנים.
 - ד. מעלתם הגדולה של הלוחות - ה' עשאם וכתב עליהם בעצמו.

פרק לב

בפרקנו ארבעה נושאים עיקריים:

1. חטא העגל
2. תפילת משה על ישראל בעודו בהר
3. ירידת משה, שבירתו את הלוחות ומעשיו הנוספים
4. עליית משה אל ה', בקשתו למען העם ותשובת ה' אליו

חטא העגל (פסוקים א-יא)

בבואנו לעסוק בחטא הגדול של מעשה העגל, נעיין תחילה בדברי הליקוטים בשם האברבנאל:

"ומחמת שכל אדם צריך לדון את חברו לבף זכות, וכל שכן אומה שלימה קדושה, עם בני ישראל, ומי יוכל לדון אותם, חס וחלילה שרצו לעבור על... לא יהיה לך אלהים אחרים".

כלומר האברבנאל מעורר אותנו להתבונן היטב בפסוקי מעשה העגל, מתוך הכרה בגדולתם של ישראל, אשר ודאי לא יתכן שרצו לעבור על ציווי ה' שרק זה עתה קיבלו בעשרת הדברות. ואכן חכמינו ז"ל ומפרשי התורה לימדו נקודות זכות בתוך הפרשה. אף אנו נלך בעקבותיהם בפירוש הפרשה ולאור דבריהם נתבונן במקראות.

נאמר בפסוק א: "וירא העם כי בשש משה לרדת מן ההר".

כתב רש"י:

"כתרגומו, לשון איחר... כי כשעלה משה להר אמר להם לסוף

ארבעים יום אני בא בתוך ו' שעות, כסבורים שאותו יום שעלה מן המניין הוא, והוא אמר להם שלמים - יום ולילו עמו, ויום עלייתו אין לילו עמו, שהרי בו' בסיון עלה... בא השמן וערבב את העולם והראה דמות חושך ואפילה לומר ודאי משה מת, לכך בא ערבוביא לעולם".

מתוך דברי רש"י נדגיש לילדים שני דברים חשובים:
א. טעות העם היתה שספרו את יום עלייתו של משה בתוך ארבעים הימים.

ב. טעות זו גרמה למבוכה רבה - "דמות חושך ואפילה" ו"ערבוביא בעולם". העם חשב שמשה רבנו מת.

לא נעסוק בדמותו של השטן משום שאינו מוזכר בפסוק ומשום שאיננו רוצים להזכיר את דמותו השלילית כשאינן הכרח בזה. ובנוסף, הרעיון שהשטן מנסה להחטיא את ישראל בשקרים מסובך לילדים והם אינם בשלים להבנתו.

מדבריו של רבי יהודה הלוי בספר הכוזרי אנו יכולים ללמוד עוד על גודל הקושי שהיה לעם בראותו שמשה לא מגיע, וכך כתב (א, צז):

"והנה בני ישראל אף הם הובטח להם כי יורד אליהם מעם האלקים דבר מה אשר יראוהו ויכווננו אליו... ומשה עלה אל ההר מתוך צפיה ללוחות הכתובים אשר יוריד אל העם... נשארו עומדים ומצפים לרדת משה... ונשארו עומדים כמצבם זה ממתנינים לבוא משה מרנע לרנע, אז גברה האכזבה אצל אחדים מבני ההמון הרב ההוא".

כלומר דווקא גודל הציפיה לבואו של משה עם לוחות העדות, מעשה ידי ה', גרמה לעם אכזבה גדולה מאד (את עצם הסבר חטא העגל על פי הכוזרי, שישראל בקשו אמצעי מוחש דרכו ישתחוו ויפנו אל ה', לא נביא לילדים מפני שהוא מופשט מדי עבורם).

נסביר לילדים כי היו דברים נוספים שגרמו למבוכה בהעדרו של

משה: העדר הנהגתו של משה, לימוד התורה שלימדום, חסרון המשפט ששפטם, ועל הכל אישיותו הקורנת.

“ויקהל העם על אהרן ויאמרו אליו קום עשה לנו אלהים אשר ילכו לפנינו כי זה משה האיש אשר העלנו מארץ מצרים לא ידענו מה היה לו”

הסברים רבים נאמרו בדברי הראשונים על השאלה הגדולה, כיצד ביקש עם ישראל מאהרן לעשות אלהים אחרים. לעיל הזכרנו את פירושו של רבי יהודה הלוי בספר הכוזרי (שהביאו האבן עזרא בפירושו והביאוהו מפרשים נוספים), אך גם פירושו ביחס לשאלה זו עמוק ומופשט עבור הילדים.

פירושים נוספים שנאמרו בראשונים, כמו הרשב"ם, הרמב"ן והאברבנאל יהיו קשים עבור הילדים, ולכן נלך בדרכם של חכמינו ז"ל (כפי שמובאים ברש"י ובמפרשים נוספים), שאותם אנשים שנקהלו על אהרן ובקשו אלהים שילכו לפניהם היו הערב רב, כלומר מצרים שעלו ממצרים יחד עם בני ישראל, וכך אמרו **במדרש רבה** (מב, ו):

“והם הם [הערב רב] שעשו את העגל, שהיו עובדים עבודת כוכבים, והם עשו אותו וגרמו לעמי לחטוא, ראה מה כתיב 'אלה אלהינו' אין כתיב, אלא 'אלה אלהיך', שהגרים שעלו עם משה הם עשאוהו ואמרו לישראל 'אלה אלהיך'...”

בעקבות דברי חכמינו ז"ל אלו כתב רש"י על המילים: “אלה אלהיך - ולא נאמר: 'אלה אלהינו', מכאן שערב רב שעלו ממצרים הם שנקהלו על אהרן והם שעשאוהו, ואחר כך המעו את ישראל אחריו”.

הסבר זה שהערב רב הם שיזמו את כל מעשה העגל הוא הסבר מובן לילדים ומסיר מלבם את הקושיה הגדולה, בהפילו את המעשה הנורא של עשיית העגל על הגרים המצרים. יחד עם זאת לא סרה האחריות מבני ישראל שנמשכו אחריהם.

חכמינו ז"ל אמרו, שחור - בנה של מרים (אותו השאיר משה יחד עם אהרן לשפוט את העם בזמן שהותו בהר), קם והוכיח את הערב רב, וכך

אמרו במדרש רבה (מא, ז): "אותה שעה עמד עליהם חור ואמר להם: '...אין אתם נזכרים מה נסים עשה לכם הקדוש ברוך הוא? מיד עמדו עליו והרגוהו'".

נביא את דברי חכמינו ז"ל אלו לילדים כדי להפגישם עם אומץ הלב ויראת השמים שהיו בחור. דברים אלו גם יעזרו לנו בהבנת התנהגותו של אהרן בהמשך.

נאמר בפסוק ב: "ויאמר אלהם אהרן פרקו נזמי הזהב".

מפרשי התורה שואלים כיצד הסכים אהרן לעשות את העגל, ובלשונו של האבן עזרא:

"...אם מעשה העגל עבודה זרה, למה פחד אהרן שיהרג, והלא מתו אחריו כמה חסידים מישראל, שלא הניעה מעלתם למעלת אהרן בחסידות לפרסת כף רגל אהרן, על יחוד השם!... ואיך יעשה אהרן פסל?... והלא אהרן קדוש ה' היה נביא על ישראל ומצוות רבות נתנו על ידו עם משה אחיו!".

נעלה שאלה זו בכיתה ולאחר מכן נאמר לילדים שכל מעשי אהרן בעשיית העגל היו מתוך כוונה טובה ומתוך רצון להציל את ישראל מעבודה זרה ולהרחיקם מחטא נורא זה, וכך אמרו חכמינו ז"ל ביחס לחטא העגל: "אמר לו הקדוש ברוך הוא לאהרן: 'אהבת צדק' - אהבת לצדק את בני ושנאת מלחייבן..." (ויקרא רבה י, ג). ובדעת זקנים מבעלי התוספות כתוב: "'כי שפתי כהן ישמרו דעת... ורבים השיב מעון' - זה עוון העגל", שכן אהרן עשה מעשה זה כדי להציל את ישראל מן החטא. ומדוע לא מסר אהרן את נפשו וסירב לבקשת הערב רב לסייע בידם לעשות את העגל, כפי שעשה אחיינו חור?

נאמר לילדים, שאהרן היה מוכן למסור את נפשו - למות על קידוש השם ולא לסייע לעבודה זרה (וכדברי האבן עזרא שהזכרנו), אלא שפחד שאם הוא ימות ישתלטו הערב רב על הקהל וימשכו את כולם לעבודה זרה, וכך אמרו חכמים במדרש רבה (מא, ז): "נכנסו על אהרן... ואמרו לו: 'כשם שעשינו לזה [לחור שהרגנוהו] כך אנו עושים לך'".

משום כך החליט אהרן למסור את נפשו למען ישראל ולא להפילם לעבודה זרה, וכפי שכתב הנצי"ב (בפסוק ה):

"...וירא לחלוך נגד דעתם שמא יהרגוהו ויהיו נשחתים כולם בעבודת זרה, שעבירה גוררת עבירה... מכל מקם מסר אותו צדיק נפשו ונשמתו בשביל אהבת ישראל... ולהיפך היה אהרן במעשה העגל מזכה רבים, כמה שנשמרו רוב ישראל מעבודה זרה, וזוה קיבל שכר הרבה..."

"פרקו נזמי הזהב אשר באזני נשיכם בניכם ובנותיכם והביאו אלי"

אהרן דרש מהאנשים שיפרקו את הנזמים מאזני הנשים והבנים שלהם, זאת על מנת לעכב את עשיית העגל, וכמו שכתב רש"י: "אמר אהרן בלבנו: הנשים והילדים חסים בתכשיטיהן הן, שמא יתעכב הדבר ובתוך כך יבוא משה..."

נאמר בפסוק ג: "ויתפרקו כל העם את נזמי הזהב אשר באזניהם..."

נאמר במדרש תנחומא (יט):

"הלכו [הבעלים] אצל הנשים. עמדו עליהם ואמרו [הנשים]: 'חס ושלום שנכפור בקדוש ברוך הוא, שעשה לנו כל הנסים וגבורת האלו, ונעשה עבודה זרה?! כיוון שלא שמעו להם, מה כתיב שם: 'ויתפרקו כל העם את נזמי הזהב'. 'אשר באזני נשיהם' לא נאמר, אלא 'אשר באזניהם'."

כלומר פסוק זה מלמד על שבחן של הנשים שלא הסכימו לתת את נזמיהן לעגל בידי בעליהן, ועל כן הוציאו האנשים (המכונים בפסוק העם) את נזמיהם מאזניהם.

נאמר בפסוק ד: "ויקח מידם ויצר אתו בחרט ויעשהו עגל מסכה."

נסביר, לאור דברי חכמינו ז"ל, שאהרן ניסה לעכב את הערב רב בכך שהשתהה בעשיית צורת העגל, וכדברי רלב"ג: "כאשר ראה שעדיין לא

בא משה, צר אותו בחרטו כדי שתתעכב המלאכה זמן ארוך, באופן שיכוא משה קודם השלמתה".

הרלב"ג מוסיף, שאהרן התעכב בעשיית העגל זמן ממושך כדי לשכנע את העם שאין בו ממש, שהרי דבר שנעשה בידי אדם במאמצים רבים הוא סימן שאין לו כוח בעצמו, וכך כתב:

"בהיותו צר בחרטו זמן ארוך, זה ממה שיסדר [זה כדי ללמד] בלב המבינים מהם שאי אפשר שיהיה לתמונה ההיא כח אלקי כי רחוק הוא שיטעה האדם ויתן אלהות למה שראה שהוא נעשה בידי אדם".

נאמר לילדים שאהרן הצליח להשפיע בדבריו אלו על אלפים מבני ישראל שלא להמשיך אחר העגל, כפי שממשיך **הרלב"ג**: "סיבת מיעוט הטועים אחריו [רק שלושת אלפים] היתה ראותם כולם העשות העגל על יד אהרן... צר אותו בחרטו זמן ארוך".

במשך זמן עשיית העגל התפלל אהרן לה' שיעזרהו, וכך נאמר **במדרש תנחומא** (שם): "אמר רבי ירמיה: כשהביאו הנזמים תלה אהרן עיניו לשמים ואמר: 'אליך נשאתי את עיני היושבי בשמים. אתה יודע את כל המחשבות, שבעל כורחי אני עושה'".

נאמר לילדים שלאחר שיצא העגל, הוכיח אותם אהרן על כוונתם להשתחוות לעגל מזהב.

"ויאמרו אלה אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים"

נבקש מהילדים למצוא היכן רמוז בפסוק זה שלא ישראל עשו את העגל, ונגיע עמהם לכך שהמילים "אלה אלהיך ישראל" הן פניה של מישהו זר שקורא לישראל ומדבר עמו.

נאמר **בפסוק ה**: "וירא אהרן ויבן מזבח לפניו ויקרא אהרן ויאמר חג לה' מחר".

בפסוק זה אנו רואים שאהרן עשה שני דברים נוספים כדי לעכב את

הערב רב ואת העם הנגרר אחריהם: האחד - שבנה בעצמו את המזבח, והשני - שדחה את העבודה למחר.

על בניית המזבח כתב רש"י: "ראה ואמר: אם הם בונים את המזבח, זה מביא צרור וזה מביא אבן, ונמצאת מלאכתן עשויה בבת אחת, מתוך שאני בונה אותו ומתעצל במלאכתי - בין כך ובין כך משה בא". ועל הדחיה ליום המחר כתב רש"י: "ויאמר חג לה' מחר - ולא היום, שמא יבוא משה קודם שיעבדהו".

מדברי רש"י אלו אנו למדים כיצד התאמץ אהרן לחזק את העם באמונה. הוא הודיע להם שיעבדו את ה' מחר כיון שמחר עתיד משה לבוא.

נביא גם את דברי הרמב"ן (בפסוק כז) שכתב: "...והנה כל בני לוי היו לה', ומתרים בעם שלא ישתחוו לו ולא יזבחו לו, כי אהרן לא ציוה לחוג בלתי לה' לבדו".

כלומר בני לוי הצטרפו לאהרן שחיזק את העם וציווים לעבוד לה', והזהירו את העם שלא לעבוד עבודה זרה.

נאמר בפסוק ו: "וישכימו ממחרת ויעלו עלת ויגשו שלמים...".

גם בפסוק זה נדגיש שאלו שעבדו לעגל היו בעיקר מהערב רב, והם גררו רבים מבני ישראל אחריהם, וכמו שכתב האברבנאל:

"שהאלקים יתברך יודע כל הנסתרות, ראה שמעשה העגל התחיל... מהערב רב... והיו מסיתים ומדיחים לבני ישראל לעשות כמעשיהם, מפני שרבים מישראל נמשכין אחריהם, וגם הכלתי נכשלים בו לא מיחו בדיהם...".

נאמר בפסוק ז: "וידבר ה' אל משה לך רד כי שחת עמך...".

כתב רש"י: "רד מגדולתך, לא נתתי לך גדולה אלא בשבילם. באותה שעה נתנה משה מפי בית דין של מעלה".

כלומר רש"י מלמדנו שמעבר לכך שה' התכוון בדבריו שמשה ירד מן ההר, הוא גם רמז למשה שירד מגדולתו על אף שלא חטא, משום שכל

גדולתו של משה ניתנה לו בשביל שליחותו להנהיג את בני ישראל, וכאשר ישראל ירדו וחסאו אין ראוי שמשה יהיה במחיצת ה'. מכאן למדו חכמינו ז"ל שבאותה שעה נודה משה בבית דין של מעלה, שלא יהיה במחיצתם.

את המילים "לך רד", נפרש לילדים כפשוטו של מקרא - לך רד מן ההר! יחד עם זאת נאמר שבציווי למשה לרדת מן ההר גילה ה' שרצונו שמשה לא ישאר במחיצתו בשעה שהעם חוטא. גדולתו של המנהיג היא בזכות ישראל, וכשישראל חוטאים חלילה, גם מנהיגם יורד מגדולתו ואינו ראוי לשהות במחיצתו של ה'.

נאמר בפסוק י: "ועתה הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם ואעשה אותך לגוי גדול".

נסביר פסוק זה לאור דברי האברבנאל (שהזכרנו בפסוק ו), שעל אף שהערב רב יזמו את החטא, רצה ה' לכלות את כל ישראל, מפני שרבים מישראל נגדרו אחריהם, וגם אלו שלא עבדו בפועל ראו את המעשה ולא מיחו.

תפילת משה על ישראל בעודו בהר (פסוקים יא-יד)

נאמר בפסוק יא: "ויחל משה את פני ה' אלקיו".

בפסוקים אלו של תפילת משה נרחיב את הדיבור על אהבתו הגדולה של משה לישראל. משה חפץ רק בטובתם של ישראל, למרות הכבוד הגדול שהציע לו ה' - שיעשה אותו לגוי גדול.

נאמר לילדים שמשה התפלל על ישראל בכל כוחו, עד שנחלש כל גופו, כפי שעולה מדברי הגמרא בברכות (לב ע"א): "תניא רבי אליעזר הגדול אומר: מלמד שעמד משה בתפילה עד שאחותו אחילו. מאי אחילו? אמר רבי אלעזר: אש של עצמות".

כלומר משה התאמץ בתפילה עד שכל עצמותיו קדחו מחוס ולא נפרש לילדים "ויחל" מלשון "אחילו", שאיננו פשוטו של מקרא, אלא כפי שתרגם אונקלוס ו"צלי" - התפלל).

תפילתו של משה על ישראל כוללת שלושה דברים: שה' ירחם על עמו (פסוק יא), שלא יגרם חילול השם (פסוק יב) ושה' יזכור את שבועתו לאבות (פסוק יג).

נאמר בהמשך הפסוק: "ויאמר למה ה' יחרה אפך בעמך אשר הוצאת מארץ מצרים בכח גדול וביד חזקה".

רבים מהמפרשים שואלים על דברי משה מדוע אמר בתמיה "למה יחרה", הרי ודאי שראוי לכעוס על העם שעשה חטא גדול כזה? נסביר לילדים שמשה טוען כלפי ה' שבני ישראל הם עמו, שהרי הוציאם מארץ מצרים ופדאם וקנאם לו לעם, והרי הם כמו בניו, וכאשר בניס חוטאים האב לא עוזב אותם לגמרי ואינו מכלם (כך עולה מפשט המילים וכך כתב רשב"ם).

נאמר בפסוק יב: "למה יאמרו מצרים לאמר ברעה הוציאם להרג אתם בהרים...".

בפסוק זה משה מבקש למען שמו של ה' שלא יתחלל, שלא יאמרו שכוונת ה' ביציאת מצרים היתה לרעה.

נאמר בפסוק יג: "זכר לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך אשר נשבעת להם כך...".

נביא את דברי רש"י: "אשר נשבעת להם כך - לא נשבעת להם בדבר שהוא כלה, לא בשמים ולא בארץ, ולא בהרים ולא כנבעות, אלא כך שאתה קיים ושבועתך קיימת לעולם...".

כלומר ה' נשבע לאבות שירבה זרעם ושהם יתקיימו לעולם, וגם אם יחטאו לא יפר את שבועתו.

נאמר בפסוק יד: "וינחם ה' על הרעה אשר דבר לעשות לעמו".

נפרש את המילה "וינחם" כפירוש הרס"ג (לפי התרגום לעברית): "מחל וביטל מלהביא עליהם הרעה". נסביר שה' קיבל את תפילתו של משה שלא

פרק לב ירידת משה, שבירתו את הלוחות ומעשיו הנוספים

להעניש את בני ישראל בחומרה רבה כל כך כפי שאמר בתחילה, ואף שמח שמשה התפלל עבורם.

ירידת משה, שבירתו את הלוחות ומעשיו הנוספים

(פסוקים טו-ל)

נאמר **בפסוק טו**: "ויפן וירד משה מן ההר ושני לחת העדת בידו לחת כתבים משני עבריהם מזה ומזה הם כתובים".

כתב **רש"י**: "משני עבריהם - היו האותיות נקראות, ומעשה נסים היה". נסביר שבלוחות היו שני נסים: הנס הראשון היה שהכתב נחקק בכל עובי הלוחות מצד לצד, ובדרך נס לא היו האותיות נראות הפוכות בצד האחורי וניתן היה לקרוא את הכתב בהם כראוי. הנס השני היה שלמרות שהאותיות היו חקוקות מצד לצד, חלקן הפנימי של האותיות מ' סופית ו-ס' עמד באוויר ולא נפל.

נאמר **בפסוק טז**: "והלחת מעשה אלקים המה והמכתב מכתב אלקים הוא חרות על הלחת".

נסביר פסוק זה על פי **רש"י**, ש"הוא [ה'] בכבודו עשאן", ולא נתן לבני אדם לפוסלן.

בלימוד שני פסוקים אלו נגדיל את כבודם של לוחות העדות בעיני הילדים.

נאמר **בפסוק יז**: "וישמע יהושע את קול העם ברעה...".

יהושע פגש את משה מיד בירידתו מן ההר, שהרי שם חיכה לו במשך ארבעים יום. מפסוקנו משתמע שמשה לא סיפר ליהושע על החטא, שהרי יהושע חשב שהעם מריע (צועק) בגלל מלחמה. נעלה בפני הילדים את השאלה: מדוע לא סיפר משה ליהושע על העגל?

ירידת משה, שבירתו את הלוחות ומעשיו הנוספים פרק לב

נביא את דברי הרמב"ן שכתב: "והנה משה בענוותנותו הגדולה לא הגיד הענין ליהושע, כי לא רצה לספר בננותן של ישראל".

והאברבנאל כתב: "ונכתב כל זה הסיפור להודיע שמושה היה יודע אמתת הדבר, ולא גילה אותו ליהושע מפני כבודם של ישראל, וגם זה לפי שבעצבון לבו לא יכול לדבר דבר".

כלומר בדבריהם אנו מוצאים שתי סיבות לכך שמושה לא סיפר ליהושע תלמידו על החטא: האחת - שלא רצה לדבר בגנותם של ישראל מפני כבודם, והשניה - שהיה שרוי בצער גדול ולא היה מסוגל לספר ליהושע על מעשה העם הנורא.

נאמר **בפסוק יט**: "ויהי כאשר קרב אל המחנה וירא את העגל ומחלת ויחר אף משה וישלך מידו את הלחת וישבר אתם תחת ההר".

נאמר לילדים שמושה שבר את הלוחות ב"ז בתמוז, ונעשה יחד אתם את החשבון, שהרי בז' בסיון עלה משה להר ושהה שם ארבעים יום. משה שבר את הלוחות כיון שידע שבני ישראל לא ראויים לקבלם אחרי החטא הגדול של עשיית העגל. עם זאת רצה משה לעורר את בני ישראל להבנת חומרת החטא כדי שיעשו תשובה, ועל כן לא שבר את הלוחות מיד כששמע על החטא אלא לאחר שירד, כפי שכתב **האברבנאל**:

"והנה לא שבר אותם בהר כשידע [כששמע לראשונה] עון העגל, והביאם ושברם במחנה, לפי שישראל אם לא היו רואים את הלוחות ומעשה ה'... לא היה להם יגון ואנחה על שבירתם, כי יותר תתפעל הנפש ממה שיראה האדם בעיניו ממה שישמע מפי המגידים".

בפסוק זה אנו פוגשים לראשונה בביטוי "ויחר אף משה". למרות שמושה רבנו כבר שמע בשמים מה' על המעשה הנורא, ולמרות שכבר עמד והתחנן בתפילה למען ישראל, ואף ראה שה' התחרט ולא יכלה את ישראל, קעת משה רבנו רואה בעיניו את העגל ומתמלא בצער גדול ובכעס רב על המעשה הנורא שעשו ישראל.

פרק לב ירידת משה, שבירתו את הלוחות ומעשיו הנוספים

נאמר בפסוק כ: "ויקח את העגל אשר עשו וישרף באש...".

נדבר על אומץ לבו של משה ששרף את העגל לעיני הערב רב ולעיני כל הרשעים בישראל, ולא פחד מהם, על אף שחשבו את העגל לאליל והשקיעו בו זהב רב.

ממעשה זה של משה אנו למדים על מעמדו הרם בקרב העם - אף אחד לא העיז למנוע ממנו את שריפת העגל ואיבודו. משה שרף, טחן ופיזר את אפר העגל כדי לאבד עבודה זרה מן העולם, וגם כדי להראות לבני ישראל שאין בעגל ממש, וכך הם יצטערו על שעשוהו והשתחוו לו, וכפי שעולה מדברי הרמב"ן שכתב: "והנה רצה [משה] לכוזת מעשיהם".

"וישק את בני ישראל"

כתב רש"י בשם חכמינו ז"ל:

"נתכוין לבדקם כסומות. שלוש מיתות נדונו שם: אם יש עדים והתראה - בסייף [על ידי בני לוי]... עדים בלא התראה - במנפה, שנאמר: 'ויגף ה' את העם'. לא עדים ולא התראה - בהדרוקן [סוג מחלה], שבדקום המים וצבו במניהם".

לא נכנס עם הילדים לעיסוק בפרשת סוטה, אך נאמר שמשה השקה את ישראל ממי שריפת העגל, כדי שאלו שעבדו את העגל ולא היו עדים שראו זאת יקבלו את עונשם. נציין גם את שלושת סוגי המיתות, כדי ליישב לילדים את הסתירה העולה מהפסוקים בענין העונש.

נאמר בפסוק כא: "ויאמר משה אל אהרן מה עשה לך העם הזה כי הבאת עליו חטאה גדולה".

כתב הרמב"ן: "ומפני שהיה אהרן להם [כל השנים] לאיש מוכיח ולמכפר, והיה ראוי [לפי טבעו המצוי] שיחום וירחם עליהם, אמר לו [משה] כן". כלומר פליאתו של משה על אהרן נובעת דווקא מתוך הכרת גדלותו וצדקתו, שהרי הוא ידוע כאוהב ישראל שדאג תמיד ליישר את העם בדרך ה', ומדוע כעת הכשילם?

ירידת משה, שבירתו את הלוחות ומעשיו הנוספים פרק לב

נאמר בפסוק כב: "ויאמר אהרן אל יחר אף אדני".

אהרן בדבריו מציין לפני משה את הקשיים הגדולים שעמדו בפניו ואת כוונתו לעכב את החטא:

1. היוזמה בחטא זה היתה של הערב רב: "אתה ידעת את העם ברע הוא". במילה "העם" התכוון אהרן לערב רב.
2. המבוכה הגדולה של העם בהעלמו של משה: "ויאמרו לי עשה לנו אלהים... כי זה משה האיש... לא ידענו מה היה לו".
3. האיום על חייו: כתב הנצי"ב (בפסוק כד): "לא יכולתי לעמוד כנגדם, ואך אמרתי דבר [ואמר להם למי זהב]" להשקיט רוחם...".
4. נסיונו לעכב את העבודה הזרה: כתב האברבנאל: "ואני עשיתי כל מה שיכול לעכב הדבר ולאחרו כדי שתבוא ולא ישלם הדבר, ולכן אמרתי אליהם: 'למי זהב התפרקו'..."

נאמר בפסוק כו: "ויעמד משה בשער המחנה ויאמר מי לה' אלי ויאספו אליו כל בני לוי".

כתב הנצי"ב: "אין הכוונה מי הוא שלא עבד עבודה זרה, שהרי רוב ישראל לא עבדו עבודה זרה, אלא מי שיודע בעצמו שהוא אך לה' למסור נפשו, וכל אשר לו לאהבת ה' וכבודו...".

כלומר רוב בני ישראל לא עבדו עבודה זרה, וכוונת משה בדבריו "מי לה' אלי", שמי שיודע בעצמו שהוא מלא בדבקות בה' ומוכן למסור את נפשו בשביל אהבת ה' - הוא יגש אליו.

נזכיר כאן גם את דברי הרמב"ן שהבאנו לעיל, שבני לוי לא רק שלא עבדו לעגל, אלא אף היו מוכיחים ומזהירים את החוטאים שלא לעבדו.

נאמר בפסוק כח: "ויעשו בני לוי כדבר משה".

בפסוק זה נדבר בשבחם של בני לוי, שקיימו את מצוות ה' ביד משה, על אף הסכנה שבדבר.

פרק לב עליית משה לה', בקשתו למען העם ותשובת ה' אליו

"ויפל מן העם כשלשת אלפי איש"

לאור דברי הפסוק נוכיח שרק מיעוט מהעם עבדו ממש לעגל, שהרי נפלו מהעם "רק" כשלשת אלפים איש, ורק אותם הרגו בני לוי.

נאמר בפסוק כט: "ויאמר משה מלאו ידכם היום לה'... ולתת עליכם היום ברכה".

כתב האבן עזרא: "...והשכר [של בני לוי] הוא שיתן עליכם ברכה, וזהו: 'בעת ההיא הבדיל ה' את שבט הלוי'... כאשר לקח ה' הלויים תחת הבכורים...".

כלומר ה' נתן שכר ללויים על שלא חטאו בעגל ועל אשר מלאו את דבר ה' להרוג את החוטאים, והשכר הוא שהם יעבדו במשכן במקום הבכורות.

עליית משה לה', בקשתו למען העם ותשובת ה' אליו

(פסוקים ל-לה)

נאמר בפסוק ל: "ויהי ממחרת ויאמר משה אל העם אתם חטאתם חטאה גדולה ועתה אעלה אל ה' אולי אכפרה בעד חטאתכם".

נסביר שמשה מודיע לעם את גודל חטאתם כדי שיצטערו ויעמיקו את תשובתם, וכדברי הספורנו: "דעו גודל חטאתכם, כי אומנם בידיעתו [של החטא] תהיה תשובה בלי ספק...".

נוסיף ונאמר שמשה רבנו רצה שידעו ישראל שהחטא הגדול של עשיית העגל לא התכפר במיתתם של שלושת אלפים איש מישראל (כפי שכתב האברבנאל), ועל כן צריכים ישראל בנוסף לתשובתם גם את תפילתו של משה בעדם.

נאמר בפסוק לב: "ועתה אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת".

עליית משה לה', בקשתו למען העם ותשובת ה' אליו פרק לב

נפרש פסוק זה על פי הספורנו, שמשה אומר לה' שאם יסלח לישראל על חטאתם הוא לא יאמר דבר, אולם אם ה' לא יסלח לישראל, משה מבקש מה' שימחק את זכויותיו ויזקפם לחשבון ישראל, וכדברי הספורנו: "מחה את הזכויות שלי מספרך ושים לחשבונם, כדי שיזכו לסליחה".

בפסוק זה אנו רואים את גדולתו של משה רבנו שאהב את בני ישראל בכל נפשו ומאודו והיה מוכן לוותר על כל זכויותיו לטובת בני ישראל, העיקר שה' יסלח להם ולא יענישם. וכך אמר הרב צבי יהודה קוק בשיחותיו:

"אנו נפגשים עם מסירות הנפש של משה רבנו... נפגשים עם דיבורים מרעישים ומועזים מצד משה רבנו... זאת מסירות נפש והפקרה עצמית יותר גדולה מזו של אברהם אבינו. כאן מתגלה עומק האהבה של כלל ישראל עד כדי מסירת עולם הבא שלו [הרצי"ה מפרש את המילה "ספרך" בפסוק כעולם הבא, כפי שכתב אביו, הראי"ה קוק, באגרת תקנה] ושיות הרצי"ה שמות, עמ' 349).

נאמר בפסוק לג: "ויאמר ה' אל משה מי אשר חטא לי אמחנו מספרי".

כתב האברבנאל: "איני רוצה למחות את ישראל, ולא את אהרן, וכל שכן שלא אמחה אותך". ורבנו בחיי כתב: "אמר למשה: אתה אינך ראוי לעונש זה, שאתה לא חטאת בזה כלל".

לאור הנאמר בפסוק ולאור דברי האברבנאל ורבנו בחיי נדבר על אהבתו הגדולה של ה' למשה, עד שאינו מוכן לשמוע על שום פגיעה במשה.

נאמר בפסוק לד: "ועתה לך נחה את העם... וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם".

פרק לב עליית משה לה', בקשתו למען העם ותשובת ה' אליו

נביא את פירושו של רש"י: "וביום פקדי ופקדתי עליהם חמאתם - עתה שמעתי אליך מבלותם יחד, ותמיד תמיד שאפקוד עליהם עוונותיהם פקדתי עליהם מעט מן העוון הזה עם שאר העוונות".

כלומר ה' קיבל את תפילתו של משה ולא יכלה את בני ישראל, אולם בכל פעם שבני ישראל יחטאו ה' יענישם מעט גם על חטא העגל.

המסרים העולים מפרק לב

1. חטא העגל

- א. מצוה לדון כל אדם לכף זכות וקל וחומר את כל ישראל.
- ב. מניעת העיסוק בדברים שאינם מוזכרים בפסוק - כשטן.
- ג. צימצום העיסוק בצדדים שליליים כשאין הכרח - כשטן.
- ד. מניעת העיסוק בדברים מופשטים - מלאך רע, שטן.
- ה. הקשר העמוק בין ישראל למשה רבנו ומתוך כך ציפייתו של העם לבואו.
- ו. הידרדרותו של העם לחטא העגל נבעה מתוך מבוכה גדולה - המבוכה נבעה מהקשר העמוק שבין משה לישראל.
- ז. היוזמה של העגל היתה של הערב רב.
- ח. האומץ של חור בתוכחתו ויראתו את ה'.
- ט. אהבת אהרן לבני ישראל - כוונתו הטובה להציל את ישראל מן החטא.
- י. חכמתו של אהרן ויראתו את ה' - במאמציו לעכב את החטא.
- יא. צדקתם של בני לוי שהתרו בעובדי העגל.
- יב. חשיבותם של ישראל - כל גדולתו של משה בגלל העם.
- יג. העדפת לימוד פסוק כפשוטו - "לך רד" - מן ההר.
- יד. החובה למחות בעוברי עבירה - גם אלו שלא חטאו יענשו, בגלל שלא הוכיחו את החוטאים.

2. תפילתו של משה על ישראל בעודו בהר

- א. אהבתו הגדולה של משה לישראל - ויתורו על הכבוד לעשותו גוי גדול, ותפילתו על ישראל בכל כוחו.

- ב. אהבת ה' של משה - מבקש שלא יהיה חילול שם ה' בגויים.
- ג. המנעות משאלות בענין ההגשמה - "וינחם ה'".
- ד. מידת טובו של ה' - סולח על אף החטא הגדול.

3. ירידת משה, שבירתו את הלוחות ומעשיו הנוספים

- א. ערכם וחשיבותם של לוחות הברית - נעשו בהם מעשי נסים.
- ב. זהירות בכבודם של ישראל - משה לא סיפר ליהושע על החטא.
- ג. צערו הגדול של משה בחטא של ישראל - בגלל צערו לא סיפר ליהושע על החטא.
- ד. אומץ לבו של משה - שרף את העגל לעיני החוטאים.
- ה. ההערצה של העם למשה - אף אחד לא התנגד לשריפת העגל.
- ו. שבחם של בני לוי - אף אחד מהם לא השתתף בחטא העגל.
- ז. מסירות נפשם של בני לוי לקיים את מצוות ה' - שמעו בקול משה להרוג את החוטאים.
- ח. לימוד זכות על ישראל - רק שלושת אלפים איש נהרגו בידי בני לוי.
- ט. השכר הגדול שה' נותן לעושי רצונו - בני לוי זכו בעבודת המשכן.
- י. החוטאים נענשים לפי מעשיהם - מיתה על ידי בני לוי לאלו שיש בהם עדים והתראה, על ידי מגיפה לאלו שהיו בהם עדים בלא התראה ועל ידי המים שהשקה משה לאלו שלא היו עדים והתראה על מעשיהם.
- יא. אהבתו העזה של משה לישראל - מוכן לוותר על כל זכויותיו כדי שה' ימחל להם.

פרק לג

בפרקנו שלושה נושאים עיקריים:

1. דברי ה' שלא יעלה בקרב העם והוצאת האהל מחוץ למחנה
2. בקשת משה מה' שילך עם ישראל
3. בקשת משה לראות את כבוד ה' ותשובת ה'

דברי ה' שלא יעלה בקרב העם

והוצאת האהל מחוץ למחנה (פסוקים א-יא)

נאמר בפסוקים א-ג: "וידבר ה' אל משה לך עלה מזה אתה והעם... ושלחתי לפניך מלאך... אל ארץ זבת חלב ודבש כי לא אעלה בקרבך כי עם קשה עורף אתה פן אכלך בדרך".

נסביר לילדים שה' לא רצה ללכת עם העם מפני שחטאו בעגל ולא שמעו בקול ה', וזהו המובן של הביטוי "עם קשה עורף", כפי שפירש רש"י (לב, ט): "מחזירין קשי ערפם לנגד מוכיחיהם וממאנים לשמוע". נוסף ונאמר שלא בגלל שה' כועס עלינו הוא אינו רוצה ללכת בקרבנו, אלא כפי שנאמר: "פן אכלך בדרך", וכפירוש רש"י: "וכששכנתי בקרבכם ואתם ממרים בי, מרבה אני עליכם זעם".

כלומר דווקא עקב אהבתו של ה' אלינו הוא אינו רוצה לפגוע בנו כאשר נקשה ערפנו ולא נקשיב בקולו, וכפי שכתב הרמב"ן (בפסוק ה): "וציוה לאמר להם כי לטובתם לא אעלה בקרבם, שלא אכלה אותם כרגע". ה' אומר זאת למשה כדי שהעם ידע שהוא לא רוצה ללכת בקרבנו, ואז יתאבל עוד יותר על חטאו, ואכן כששמע העם דבר זה התאבל מאוד.

פרק לג דברי ה' שלא יעלה בקרב העם והוצאת האהל מחוץ למחנה

נאמר בפסוק ד: "וישמע העם את הדבר הרע הזה ויתאבלו ולא שתו איש עדיו עליו".

כתב רש"י: "הדבר הרע - שאין השכינה שורה ומהלכת עמם". את המילה "עדיו" נסביר כאבן עזרא: "מן עדיים, והם בגדי תפארת ותכשיטין, כמו הנזמים והמבעות, כי התאבלו על חטא העגל". רש"י כתב שעדיים הם הכתרים שניתנו לבני ישראל בהר סיני. לא נביא פירוש זה לילדים מפני שאינו פשוטו של מקרא (אמנם בפרשת יתרו הזכרנו את ענין הכתרים, אולם שם המטרה היתה לתת רושם ביחס להתעלותם של ישראל במעמד הגדול). הרמב"ן (בפסוק ו) עומד בדבריו על תשובתם וחרטתם של בני ישראל: "והנה ישראל קבלו עליהם את המיתה ברצון נפשם מפני עונש העגל, וזה ענין תשובה גדולה וחרטה בחטאם".

נדגיש את הצער והאבל של בני ישראל על החטא, ובכך נעורר אצל הילדים את הזהירות מן החטא.

נאמר בפסוק ה: "ויאמר ה' אל משה אמר אל בני ישראל... ועתה הורד עדיך מעליך...".

מדברי הרמב"ן עולה שהתאבלותם של ישראל היתה טובה בעיני ה', שכתב: "והנה השם רחמן מלא רחמים, וכאשר ראה שהתאבלו חזר ואמר בדרך רחמים... היטיבו אשר עשו להנחם ולהתאבל על חטאתם, וכן יעשו תמיד...".

נעלה את השאלה: מדוע ציוה ה' להוריד את העדיים, הרי למדנו בפסוק הקודם שהעם הוריד כבר את עדיו? נשיב על פי דברי הרמב"ן: "ומעם וייתנצלו בני ישראל את עדיים, כי בשמעם זה התנצלו ויתפרקו מכל עדי, יותר ממה שעשו תחילה". כלומר כאשר שמעו בני ישראל בתחילה את דברי ה' שלא ילך

דברי ה' שלא יעלה בקרב העם והוצאת האהל מחוץ למחנה פרק לג

בקרבים הורידו חלק מתכשיטיהם, ולאחר מכן ה' ציוה אותם להוריד הכל, וכך עשו בני ישראל - "ויתנצלו את כל עדים".

נאמר בפסוק ז: "ומשה יקח את האהל ונטה לו מחוץ למחנה".

כתב רש"י: "...אמר מנודה לרב מנודה לתלמיד".

נסביר שמשה התרחק מן העם בגלל חטאם, ומטרתו היתה לפעול על העם להמשיך ולהעמיק את האבל והצער על חטאם ומתוך כך להביאם לתשובה שלמה יותר.

משה הוציא את אהלו מחוץ למחנה כדי שה' ידבר אתו, משום שלאחר החטא לא היה ה' מדבר עם משה במחנה, שהרי הודיעו שלא ילך עם העם. וכך כתב הרמב"ן: "שתהיה שכינה מדברת לו משם, כי איננה שורה בקרב העם, ואם יהיה האהל בקרב המחנה לא יהיה לו הדיבור משם".

נאמר בפסוק ח: "והיה כצאת משה אל האהל יקומו כל העם ונצבו איש פתח אהלו".

נתאר לילדים כיצד העם כולו, שש מאות אלף גברים לבד מנשים וטף, עומדים לכבוד משה וממתינים עד שיבוא אל אהלו. בכך ניצור רושם עז והערצה גדולה בלב הילדים כלפי משה.

"והביטו אחרי משה עד באו האהלה"

נדגיש שהעם הסתכל בהערצה על משה שזוכה שה' בא לדבר אתו, כפי שכתב רש"י: "לשבת, אשרי ילוד אשה שכך מונבטת שהשכינה תכנס אחריו לפתח אהלו".

נאמר בפסוק י: "וראה כל העם את עמוד הענן עמד פתח האהל וקם כל העם והשתחוו...".

גם בפסוק זה נתאר את המחזה המיוחד בו העם כולו, אלפים ורבבות, קמים ומשתחוים לה'.

פרק לג דברי ה' שלא יעלה בקרב העם והוצאת האהל מחוץ למחנה

נאמר בפסוק יא: "ודבר ה' אל משה פנים אל פנים כאשר ידבר איש אל רעהו".

בפסוק זה נציין את מעלת נבואתו של משה, מדרגה שהיתה מעל כל הנביאים - ה' דיבר עמו פנים אל פנים, לא בחידות ולא במשלם, וכן דיבר עמו ביום בהקיץ, ולא בחלום הלילה כמו שאר הנביאים.

"ושב אל המחנה"

נביא את דברי רש"י שכתב: "ודבר ה' עם משה שישב אל המחנה, אמר לו: 'אני בכעס ואתה בכעס אם כן מי יקרבת?'".

נמצאנו למדים שגם בזמנים שה' לא הולך בקרב עמו, לעולם אינו מפסיק לדאוג להם, לכן הוא שולח את משה שישב למחנה לרעות את העם.

"ומשרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל"

נדבר בשבחו הגדול של יהושע, שאהב את התורה מאד ולכן לא עזב את האהל של משה. נביא את דברי הרמב"ן: "כי היה הגדול בתלמידי משה... כי אין נבון וחכם כמוהו". והנצי"ב כתב: "ולא רצה [יהושע] להיפנות משקידת למודו לשום דבר".

נביא גם את דברי חכמינו ז"ל במדרש (במדבר רבה כא, יד) על הפסוק במשלי: "נוצר תאנה יאכל פריה", שדרשו על יהושע:

"נוצר תאנה יאכל פריה... יהושע הרבה שירתך, הרבה חלק לך כבוד, הוא היה משכים ומעריב בבית הועד שלך, הוא היה מסדר את הספסלים... הואיל והוא שרתך בכל כוחו כדאי הוא שישמש את ישראל".

נרחיב בלימוד על שקידתו של יהושע כדי לעורר בקרב הילדים את הרצון והחשק לשקידת התורה ולנתינת כבוד לתלמידי חכמים.

בקשת משה מה' שילך עם ישראל (פסוקים יב-יז)

פסוקים אלו הם מהפסוקים הקשים והנסתרים שבתורה, וכלשון הרמב"ן: "הפרשה הזאת אי אפשר להולמה למי שלא שמע בסתרי תורה...". אנו נשתדל לפרש פסוקים אלו כפשוטם, כפי דרכם של הראשונים מפרשי הפשט.

נאמר לילדים שפסוקים אלו קשים הם וצריך לעמול שנים הרבה כדי להבינם, ושאלנו נלמד אותם כפי שהבינו חלק מהראשונים שסללו לנו את הדרך להבנת דברים אלו, ונבינם עד מקום שידינו משגת.

נאמר בפסוק יב: "ויאמר משה אל ה' ראה אתה אמר אלי העל את העם הזה ואתה לא הודעתני את אשר תשלח עמי".

נפרש כרמב"ן: "אמר לו: לא הודעתני מי הוא המלאך שתשלח עמי". כלומר ה' אמר למשה שיעלה את העם וכן אמר לו שהוא ישלח לפניו מלאך, ומשה רוצה לדעת מי הוא המלאך.

"ואתה אמרת ידעתך בשם וגם מצאת חן בעיני"

נסביר כרש"י: "הכרתך משאר בני אדם בשם חשיבות...". כלומר ה' הבדיל את משה משאר בני אדם ונתן לו חשיבות וכבוד. מכח זאת מבקש משה: "ועתה אם נא מצאתי חן בעיניך הודעני נא את דרכך ואדעך למען אמצא חן בעיניך" (פסוק יג). משה מבקש מה' שאם הוא מצא חן בעיניו יודיע לו את דרכי טובו, שפירושו שיודיע לו את מי יוליך לפני העם.

"וראה כי עמך הגוי הזה"

נדגיש כי כל בקשת משה היא לתועלתם וכבודם של ישראל (אברבנאל).

נאמר בפסוק יד: "ויאמר פני ילכו".

נפרש כדברי רש"י ואבן עזרא, שכוונת ה' במילים 'פני ילכו' לומר, אני בעצמי אלך לפני ישראל ולא מלאך.

פרק לג בקשת משה לראות את כבוד ה' ותשובת ה'

”והנחתי לך”

אלך עמך לכבוש את הארץ עד שאניח לך מכל אויביך (רשב"ם).
נאמר בפסוק טז: ”ובמה יודע אפוא כי מצאתי חן בעיניך אני ועמך הלא בלכתך עמנו ונפלינו אני ועמך מכל העם אשר על פני האדמה”.
כתב רש"י: ”ונפלינו אני ועמך - ונהיה מובדלים בדבר הזה [בלכתך בתוכנו] מכל עם”.
נביא את פסוק י' שבפרק הבא, שם מציינת התורה שפלא כזה לא היה כמותו בכל הארץ ובכל הגויים: ”נגד כל עמך אעשה נפלאות אשר לא נבראו בכל הארץ ובכל הגויים וראה כל העם... את מעשה ה' כי נורא הוא...”.

בקשת משה לראות את כבוד ה' ותשובת ה'

(פסוקים יח-כג)

נאמר בפסוק יח: ”ויאמר הראני נא את כבודך”.

כתב רש"י: ”ראה משה שהיה עת רצון ודבריו מקובלים, והוסיף לשאול להראותו מראית כבודו”.

כלומר לפי רש"י אין קשר בין בקשה זו לבקשה הקודמת שה' ילך עם ישראל, אלא זו בקשה נוספת שביקש משה, לראות את כבוד ה'. משה ביקש בקשה זו כעת משום שראה שזוהי עת רצון לפני ה', לאחר שנתקבלה בקשתו הראשונה.

מכיון שהמושג כבוד ה' הוא מופשט ועמוק מאד, נזכירו כלשונו והילד יבין בתמימותו שמשה מבקש לראות דבר גדול מאד.

נאמר בפסוק יט: ”ויאמר אני אעביר כל טובי על פניך...”.

נסביר שה' בדבריו אלו מתכוון לומר למשה שאיננו יכול להראות את כבודו, כפי שנאמר בפסוק הבא ”כי לא יראני האדם וחיי”, אך ה'

בקשת משה לראות את כבוד ה' ותשובת ה' פרק לג

מסכים לגלות למשה את מידותיו ודרכי הנהגתו את העולם, הנקראות בהמשך הפסוקים - ראיית אחורי ה'.

“וקראתי בשם ה' לפניך”

ה' אומר שיקרא לפני משה את שלוש עשרה המידות, שהם דרכי הנהגת ה' את העולם.

“וחנתי את אשר אחזן ורחמתי את אשר ארחם”

הם מידות החנינה והרחמים (הרמב"ן), שבני אדם ירוחמו על ידי שמי.

נאמר בפסוק כ: “ויאמר לא תוכל לראות פני...”.

כלומר לא תוכל לראות את כבודי.

נאמר בפסוק כב: “והיה בעבר כבדי ושמתוך בנקרת הצור ושכתי כפי עליך עד עברי”.

פסוק זה קשה כיון שנראה כהגשמה, שכן לפי פשוטו משמע שה' ישים את משה במערה בסלע ויסוכך (יכסה) בכפו על פתח המערה. נאמר לילדים שה' אינו גוף ופסוק זה הוא משל, וכוונתו שה' יסתיר ממשה את כבודו.

נאמר בפסוק כג: “והסרתי את כפי וראית את אחרי ופני לא יראו”.

גם כאן נסביר את המילים “פני” ו”אחורי” כמשל לראיית פני האדם ואחוריו. כאשר רואים את פניו של האדם אפשר להכיר אותו ואת אופיו באופן ברור, ואילו כשרואים את אחוריו אפשר ללמוד עליו רק דברים חלקיים. כך כלפי ה': ראיית פניו משמעותה ראייה ברורה של כבודו, ואילו ראיית אחוריו משמעותה ראייה חלקית.

המסרים העולים מפרק לג

1. דברי ה' שלא יעלה בקרב העם והוצאת האהל מחוץ למחנה
 - א. פירוש פסוק כפשוטו - "ולא שתו עדיו" - לא שמו תכשיטים.
 - ב. האבל הגדול של בני ישראל על חטא העגל.
 - ג. הכבוד הגדול שנתן העם למשה - כשיצא מן המחנה עמדו עד שבא לאהלו.
 - ד. שבחו של משה שה' בא לאהלו לדבר עימו.
 - ה. מעלת נבואתו של משה על כל הנביאים - ה' דבר אתו פנים בפנים.
 - ו. הדאגה של ה' לישראל - בקשתו ממשה שיחזור למחנה כדי לקרבו.
 - ז. אהבתו הגדולה של יהושע לתורה - לא מש מן האהל, משמש את משה רבנו, מסדר את הספסלים בבית המדרש.
 - ח. השכר שה' נותן על שקידת התורה - בשכר שקידתו זכה יהושע להיות המנהיג.

2. בקשת משה מה' שילך עם ישראל

- א. לימוד פסוקים מופשטים כהבנתם הפשוטה.
- ב. החשיבות והכבוד שנתן ה' למשה - הבדילו משאר בני האדם.
- ג. אהבת ה' לעמו - הסכים ללכת עמהם למרות חטאם.

המסרים העולים מפרק לג

3. בקשת משה מה' לראות את כבוד ה' ותשובת ה'
א. מידות הרחמים של ה' ודרכי הנהגתו בעולם הם הנקראים "כל טובו".
ב. לימוד פסוק הנראה כהגשמה שלא כפשוטו - וראית את אחורי -
ראייה לא שלמה.

פרק לד

בפרקנו ארבעה נושאים עיקריים:

1. עליית משה אל ההר לקבלת לוחות שניים
2. שלוש עשרה מידות הרחמים של ה'
3. השבת, שלושת הרגלים ומצוות עליה לרגל
4. כתיבת עשרת הדברים וקרינת פני משה

עליית משה אל ההר לקבלת לוחות שניים (פסוקים א-ד)

נאמר בפסוקים א-ג: "ויאמר ה' אל משה פסל לך שני לוחות אבנים כראשונים... ועלית בבקר אל הר סיני... ואיש לא יעלה עמך וגם איש אל ירא בכל ההר גם הצאן והבקר אל ירעו אל מול ההר ההוא".

בפסוקים אלו מצווה ה' את משה לחצוב שני לוחות אבן ולעלות אל הר סיני בפעם השלישית כדי שה' יכתוב עליהם את עשרת הדברות.

בעליה זו החמיר ה' יותר מהעליה במעמד הר סיני, כמו שכתב הרמב"ן (בפסוק ג): "ואיש לא יעלה עמך - שלא יעלו עמך כלל זקני ישראל כאשר עשו בלוחות הראשונות".

"וגם איש אל ירא בכל ההר"

גם בתחתית ההר, מקום מעמד ישראל בראשונה, נאסר על כל אדם להיות.

"גם הצאן והבקר אל ירעו אל מול ההר ההוא"

כתב הרמב"ן: "אל מול ההר ההוא - מנגד, כי בראשונות הוזהרו רק שלא תנע בו יד...".

שלוש עשרה מידות הרחמים של ה' פרק לד

נאמר בפסוק ד: "ויפסל שני לחת אבנים כראשונים וישכם משה בבקר ויעל אל הר סיני...".

מלשון הפסוק משתמע שמשה פסל את הלוחות לפני אותו בוקר, שהרי מיד בבוקר השכים משה ועלה עם הלוחות. מכאן נדבר בשבחו של משה שעלה אל ההר מיד בהשכמה ולא התעכב אפילו כדי לפסול את הלוחות. נציין בפני הילדים שעליה זו היתה בראש חודש אלול, וזאת היתה עלייתו השלישית להר.

שלוש עשרה מידות הרחמים של ה' (פסוקים ה-טז)

נאמר בפסוק ה: "וירד ה' בענן ויתייצב עמו שם...".

ה' התייצב עם משה בראש ההר, כשמשה עמד בתוך נקרת הצור כפי שה' ציווהו בפרק הקודם.

דברי ה' "ושכתי כפי עליך" (לג, כב), שיסתיר את משה על ידי כפו, התקיימו באמצעות עמוד הענן, כפי שכתב בעל צרור המור: "וכתי כפי - הוא עמוד ענני, 'כמו על כפים כסה אור'" (ולידים לא נאמר שהכף הוא המשל לענן, אלא רק שה' הסתירו בענן).

"ויקרא בשם ה'"

כאשר עבר ה' לפני משה, קרא ה' בשמו, להודיע את שמו למשה (רשב"ם).

נאמר בפסוק ו: "ויעבר ה' על פניו ויקרא".

האברבנאל דן באריכות בשאלה היכן התקיימו דברי ה': "וראית את אחורי לפני לא יראו" (לג, כג)?

אכן כשלומדים פסוקים אלו צריך לעסוק בשאלה זו כי היא נוגעת להבנת הפסוקים, אולם בלימודנו עם הילדים לא נעלה שאלה זו, אלא נסתפק באמירה שכאשר ה' עבר על פני משה, קרא ה' לפניו בשמו

והודיע לו את מידת טובו, ובזה קיים את דברו "אני אעביר כל טובי לפניך".

"ה' ה' אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת נצר חסד לאלפים
נשא עון ופשע וחטאה ונקה"

בשני פסוקים אלו מודיע ה' למשה את שלוש עשרה מידות הרחמים בהן הוא מנהיג את העולם. נפרט מידות אלו אחת לאחת ונפרשן, כאשר המטרה העיקרית היא להרשים את הילדים בגודל טובו של ה'.

1. ה' - ה' היטיב עם בני האדם בכך שברא אותם (ספורנו).
 2. ה' - ה' הוא הנותן חיים לבני האדם כל הזמן (ספורנו).
 3. א-ל - שם זה מורה שה' בעל כח ומגן על בני האדם (אבן עזרא).
 4. רחום - "כרחם אב על בנים שישמרם שלא יפלו" (אבן עזרא).
 5. חנון - "להושיע מי שנפל ולא יוכל קום" (אבן עזרא).
 6. ארך אפיים - "מאריך אפו [ממתין שלא לכעוס] ואינו ממהר ליפרע, שמא יעשה [האדם] תשובה" (רש"י). כלומר ה' לא ממהר לכעוס על הרשע כי מחכה שיעשה תשובה על חטאו.
 7. רב חסד - ה' עושה חסדים רבים וגדולים עם בני האדם, הרבה יותר מהמגיע להם (רש"י, אבן עזרא, אברבנאל).
 8. אמת - שמקיים דברו, "לשלם שכר טוב לעושי רצונו" (רש"י, אבן עזרא).
 9. נצר חסד לאלפים - ה' שומר את החסד שהאדם עושה, לבניו ולבני בניו לדורי דורות (רש"י).
 10. נשא עון - אלו הזדונות.
 11. ופשע - אלו המרדים, שהאדם עושה להכעיס (רש"י).
 12. וחטאה - חטא שעשה האדם בשגגה.
- חכמינו פירשו שהמילה נושא מוסבת על כל אחת משלוש המידות שמנינו - נושא עוון, נושא פשע ונושא חטאה, כלומר ה' סולח על כל סוגי העבירות.
13. ונקה - ה' מנקה את החטאים וסולח לשבים (רש"י).

בלימוד שלוש עשרה המידות נשתדל להרשים את הילדים בגודל חסדו של ה', שמקיים את בריותיו תמיד ומרחם עליהם כאב על בנו, עושה חסדים גדולים יותר מהמגייע להם וזוכר חסדיו לשנים רבות, סולח לחטאים הקלים והחמורים ביותר ולא מעניש מיד אלא מחכה שיעשו תשובה.

בסיום לימוד המידות נביא את דברי רש"י לפסוק י"ט (בפרק הקודם) שכתב:

"וקראתי בשם ה' לפניך" - ללמדך סדר בקשת רחמים אף אם תכלה זכות אבות, וכסדר שאתה רואה אותי מעוטף וקורא י"ג מידות, הוי מלמד את ישראל לעשות כן, ועל ידי שיוזכרו לפני רחום וחנון יהיו נענין, כי רחמי לא כלים".

נזכיר לילדים שבכל תפילות הסליחות, ובמיוחד ביום הכיפורים, אנו אומרים י"ג מידות אלו כדי לעורר את רחמי ה' עלינו. בדברים אלו נשתדל לעורר את הילדים לומר תפילה זו בכוונה.

"לא ינקה"

אינו סולח לאלו שאינם שבים מחטאם (רש"י).

"פקד עון אבות על בנים ועל בני בנים..."

נשאל את הילדים: מדוע נענשים הבנים על חטאי אבותיהם?

נביא כתשובה את הסברו של רש"י: "כשאוחזים מעשה אבותיהם בדיהם".

כלומר אם הבנים ממשיכים לחטוא כאביהם ה' מעניש אותם גם על חטא אביהם, אבל אם עזבו את דרך אביהם, לא רק שלא יענשו אלא אף יקבלו שכר טוב, כמו חזקיהו המלך שהלך בדרך ה' ועזב את דרכו של אביו, אחז.

נאמר בפסוק ח: "וימהר משה ויקד ארצה וישתחו".

משה השתחוה לה' לאחר שעבר לפניו ולאחר שה' קרא לפניו את מידותיו (רש"י).

ובליקוטים (בחומש רב פנינים) הוסיף: "וישתחו - לתת שבה והודאה לא-ל שנמלו ברחמיו להגיעו למעלה ההיא [להעביר לפניו את טובו של ה', כלומר את מידותיו ודרכי הנהגתו בעולם] ורב טוב לבית ישראל ברחמים אשר ינהיגהו בהם".

נאמר בפסוק ט: "ויאמר אם נא מצאתי חן בעיניך ה' ילך נא ה' בקרבנו כי עם קשה ערף הוא".

נעלה את הסתירה בין פסוק זה לפסוק ג' (בפרק לג). כאן נאמר: "ילך נא ה' בקרבנו כי עם קשה ערף הוא", כלומר מפני שהעם קשה עורף מבקש משה שה' ילך בקרב העם, ואילו בפרק ל"ג נאמר: "כי לא אעלה בקרבך כי עם קשה ערף אתה פן אכלך בדרך", כלומר לטובת ישראל ה' לא רוצה ללכת בקרבנו פן ימרה בו וה' יענישנו. כיצד מתיישבים שני מקראות אלו?

נענה כדברי רש"י: "...ואם עם קשה עורף הוא וימרו בך ואמרת על זאת פן אכלך בדרך, אתה תסלח לעווננו".

כלומר כיון שגילית לי כשעברת לפני שאתה סולח על כל חטא, הרי גם אם יקשו ערפם ולא ישמעו לך תסלח להם וממילא לא תענישם. **והרמב"ן** כתב: "...בן בעת הרצון [שה' מתרצה לעמו] טוב להם בשכינה [מאשר במלאך], בעבור שהם עם קשה עורף, שיותר [ה'] יחונן וירחם על עבדיו [מאשר מלאך]".

"וסלחת לעוננו ולחטאתנו ונחלתנו"

נעלה את השאלה מהי כוונת הפסוק, הרי משה עצמו לא חטא בעגל, ולאיזה עוון מתכוון משה?

נשיב על פי דברי **האבן עזרא** (בפירושו הקצר) שמרוב הענוה שהיתה במשה "הכניס משה עצמו עם ישראל, כי הוא שלוחם".

כלומר משה בדברו לפני ה' מחשיב עצמו שיש לו עוונות וחטאים בהיותו חלק מכלל ישראל, וכיון שהוא מנהיגם הוא מרגיש חלק מהם. נאמר בפסוק י: "ויאמר הנה אנכי כרת ברית נגד כל עמך אעשה נפלאות אשר לא נבראו בכל הארץ ובכל הגוים וראה כל העם אשר אתה בקרבן את מעשה ה' כי נורא הוא..."

נשאל את הילדים: לאלו נפלאות גדולות מתכוון ה' באומרו "נגד כל עמך אעשה נפלאות אשר לא נבראו בכל הארץ?"
נביא את דברי רבי אברהם סבע שכתב בספרו צרור המור: "והם נפלאות המדבר".
והאברבנאל כתב:

"והיה הנפלאות שיעד לעשות עמהם דבקות שכינתו בתוכם, וענני כבודו סביבם במדבר הנורא ארבעים שנה, כמה שאמר: 'שמלתך לא בלתה מעליך ורגלך לא בצקה', ונצחון סיחון ועוג ושאר הנפלאות שנעשו במדבר".

האברבנאל מוסיף שמדובר גם בנפלאות שהתרחשו בכניסה לארץ: "וגם עמידת השמש ברקיע שנעשה אל יהושע, שלא נכרא כמוהו בכל הארץ ובכל הגוים... וכן נפלאות הירדן".

תחילה נשמיע לילדים את כל הנפלאות שעשה ה' לישראל ולאחר מכן נאמר שכל הנפלאות האלו באו מפני שה' הולך עמנו (נוכל להזכיר גם את דברי רש"י שההפלאה של ישראל היא "שתהיו מובדלים בזו מכל אומות עובדי אלילים שלא תשרה שכינתי עליהם". מכל מקום לא נפרש את המילה "נפלאות" מלשון "ונפלינו" כי פירוש זה קשה יותר עבור הילדים).

נוסיף ונאמר שהאהבה בין ה' לישראל תתגלה ביותר כאשר ידבר ה' עם משה מבין שני הכרובים ויצווה אותו את מצוות התורה. בכך נעורר הילדים לכבד את התורה ולייקרה.

נאמר בפסוקים יב-יד: "השמר לך פן תכרת ברית ליושב הארץ אשר אתה בא אליה... כי לא תשתחוה לאל אחר".

האזהרה על איסור עבודה זרה בארץ ישראל נאמרה כאן, מפני שה' הבטיח למשה שילך עם ישראל ויניח להם מאויביהם בארץ, ועל כן הזהירם שלא יכרתו ברית ליושבי הארץ ולא ישתחוו לאלוהיהם ולא יקחו מבנותיהם, אלא יאבדו כל זכר של עבודה זרה מן הארץ.

"כי ה' קנא שמו אל קנא הוא"

כתב רש"י: "מקנא להפרע ואינו מוותר, וזהו כל לשון קנאה: אוהו בנצחוננו ופורע מעוזביו".

נשאל את הילדים: הרי למדנו בפרק זה (בפסוק ו') שה' הוא ארך אפיים, מאריך כעסו וממתין לרשע שיעשה תשובה, וכיצד נאמר כאן שה' מעניש ואינו מוותר?

נענה, שה' מאריך אפיים לרשעים כדי שיעשו תשובה, אבל כשה' רואה שהרשעים עוזבים אותו לגמרי ואינם מתכוונים לשוב הוא אינו מוותר על החטא, ובמיוחד על חטא גדול כעבודה זרה.

השבת, שלושת הרגלים ומצוות עליה לרגל

(פסוקים יח-כו)

נשאל מדוע ציוה ה' את משה על שלושת הרגלים דווקא כאן לאחר האזהרה על עבודה זרה?
נביא את דברי האברבנאל:

"ואמנם לענין הזכחים והחנים ציוה לישראל שיעשו חניהם כמצוות אלקיהם ולכבודו... וכדי שהם ובניהם יושרשו תמיד באמונות האמתיות ובעבודה האלקית, ציוה אותם על מצוות הראיה שיבוא כל זכר לראות את פני ה' ובוה יתקיימו בעבודה האמתית ובאמונות האמתיות ולא יזנו אחרי אלהי העמים... וכאר המועדים והחנים אשר יעשו להם באמרו: 'את חג המצות תשמור', כלומר שלא יאכלו מזבחי האומות ולא ישמרו חניהם, אבל [אלא] ישמרו מועדי ה' מקראי קודש".

השבת, שלושת הרגלים ומצוות עליה לרגל פרק לד

כלומר אחרי שה' הזהיר את משה על עבודה זרה, הוא חוזר לצוות את ישראל על החגים, שיחזקו אותם באמונה ובעבודת ה', וכך יקבלו ישראל כח להתרחק מן העבודה זרה.

פרשת המועדות הנאמרת כאן חוזרת על הפרשה שנאמרה בפרשת משפטים (כג, יד-טו) ועל כן לא נאריך לפרשה אלא נתמקד בדברים שנוספו כאן.

נאמר בפסוק כא: "ששת ימים תעבד וביום השביעי תשבת בחריש ובקציר תשבת".

נעלה את השאלה ששאלו הראשונים: מדוע נזכרו רק שתי מלאכות אלו - חרישה וקצירה - הרי ישנן ל"ט מלאכות שאסורות בשבת? נענה על שאלה זו על פי דברי האבן עזרא, שכתב: "ומעם 'בחריש ובקציר', שהם עיקר חיי האדם" (וכן כתבו הרשב"ם והרמב"ן). **והרלב"ג כתב: "כי אולי נחשוב כי בעת ההכרח נדחה שבת לצורך עבודת האדמה לפי שבענינה חיי הנפש".**

כלומר התורה הזכירה שתי מלאכות אלו מפני שהן עיקר חיי האדם בגלל פרנסתו, ושלא נחשוב שמשום כך הן ידחו את השבת. **והאלשיך כתב: "...ומה גם בחריש ובקציר שיקשה בלב איש לשבות מחרישו וקצירו כי הן חיו".**

כלומר התורה הזכירה שתי מלאכות אלו מפני שקשה לאדם לשבות בהם אפילו בשבת, והתורה באה לחזק את האדם למרות הקושי לקיים את מצוות ה'.

ומדוע הזכירה התורה את השבת באמצע המועדות? **כתב הרמב"ן: "...כי סמך אותו לחג המצות לקידוש הבכורות, בעבור שכולם זכר למעשה בראשית... כי הכתוב אמר שיש גם בשבת זכר ליציאת מצרים... וזכרת כי עבר היית בארץ מצרים ויוציאך ה' אלקיך משם".**

נאמר בפסוק כב: "וחג שבעת תעשה לך בכורי קציר חטים".

נציין ששם זה - "חג השבועות" - נזכר כאן לראשונה בתורה, שכן בפרשת משפטים נזכר חג זה בשם "חג הקציר".

נדבר על שם זה - "חג השבועות" - המורה על ספירת שבועות ומלמד על הציפיה הגדולה ליום מתן תורה, וכפי שכותב **ספר החינוך** (מצוה שו):

"לפי שכל עקרון של ישראל אינו אלא התורה... ומפני כן... נצטוינו למנות ממחרת יום טוב של פסח עד יום נתינת התורה להראות בנפשנו החפץ הגדול אל היום הנכבד והנכסף ללבנו כעבד... מתי יבוא העת הנכסף אליו שיצא לחרות...".

נאמר **בפסוק כג**: "שלוש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני האדון ה' אלקי ישראל".

נזכיר את דבריו של בעל **ספר החינוך** (מצוה תפט), הובאו בפרשת משפטים) על האהבה המיוחדת של הקדוש ברוך הוא לעמו, שמזמינם לביתו, וזו לשונו:

"למען יראו כל ישראל ויתנו אל לבם... כי כולם מקמנם ועד גדולם חלק ה' ונחלתו, עם קדוש ונבחר, נוצרי עדותו, סגולת כל העמים אשר תחת כל השמים, לשמור חוקיו ולקיים דתו, כמו כן יבואו שלוש פעמים בשנה בית ה', והיא באומרים דרך משל: 'הננו לא-ל לעבדים, נכנסים ובאים בצל קורתו... וזר לא יבוא בתוכנו כי אנחנו לבדנו בני ביתו', ועם המעשה הזה תתעורר דעתנו ונכניס בלבנו מוראו, ונקבע ברעיוננו אהבתו".

כלומר העליה לרגל לירושלים מעוררת את ישראל למעלתם המיוחדת שקבע בהם הקדוש ברוך הוא, להיות לו לעם, מעלה המתבטאת בהזמנתם לביתו ושמתו להיפגש עמהם. מתוך כך תתעורר בלבנו אהבתו ויראתו על שבחר בנו מכל העמים.

נרחיב ונעסוק בדבריו של ספר החינוך, המעוררים את אהבת ה' לעמו בלבם של הילדים.

השבת, שלושת הרגלים ומצוות עליה לרגל

נאמר **בפסוק כד**: "כי אוריז גויים מפניך והרחבתי את גבלך ולא יחמד איש את ארצך בעלתך... לראות את פני ה' אלקיך...".

נביא את דברי רבנו אברהם בן הרמב"ם המפרש שכיון שה' ירחיב את גבולנו, הוא אינו רוצה להטריח את בניו לבוא ממרחקים פעמים רבות, אלא רק שלוש פעמים בשנה.

מספר ראשונים מפרשים את הבטחת "ולא יחמד איש את ארצך" כהבטחה שבאה למנוע ניצול של הגויים את זמן העלייה לרגל כדי לכבוש את ארץ ישראל, וכך כתב **האברבנאל**:

"ובעבור שתי סיבות האלה [שהארץ היתה נחלתם והיא ארץ טובה ורחבה] היה ראוי שהאומות ישתדלו בכל עוז לקחת ולכבוש את ארצכם, ובפרט בזמן עלותכם לרגל שהאדמה תשאר שממה מהזכרים, הנה עם כל זה לא יחמוד איש את ארצכם ולא ימלאהו לבו לבוא לכובשה בזמן הרגל המקודש...".

והנצי"ב כתב: "שלא יבוא איזה מלך ואומה לכבוש את הארץ בעת שכל ישראל בירושלים... חיל יושב על הספר [הגבול]".

הנצי"ב מוסיף לפרש שהבטחה זו נוגעת גם לבני האדם הפרטיים: "...אלא הכוונה שלא יבוא נגב לנגוב הקמה".

הגמרא (פסחים ח ע"ב) מוסיפה שגם בחזרת ישראל מירושלים, לאחר שעשו את המצוה, לא חמדו הגויים את ארצם.

חכמינו ז"ל מספרים (ירושלמי פאה ג, ז, שיר השירים רבה ז) על גויים שניסו להיכנס לבתי ישראל ברגל וה' עשה נס לישראל ולא עלתה בידם. ניתן לספר סיפורים אלו לילדים ובכך להגדיל את זכותם של ישראל הבוטחים בה' ועולים לרגל ללא חשש.

נשאל את הילדים: מדוע הגויים לא יחמדו את ארץ ישראל?
לפי **האבן עזרא** ה' ישלח פחד בלב הגויים: "כל כך אשלח אימה בלב השכנים אפילו שלא יחמדו הארץ".

לפי **דעת זקנים מבעלי התוספות** הגויים יגיעו להבנה שלא כדאי להם לחמוד, וכך כתב:

"כי יאמרו בלבם: ארצות שהיינו מחזיקים בהם, לא נשאר בידינו כי הורישם אלקיהם, כל שכן שלא נוכל לקחת ארצם מידם, כיון שהם עוסקים במצוותיו".

כלומר הגויים יבינו שאם ה' נתן לעם ישראל את ארץ ישראל, ודאי שימנע מהם לקחת ארץ זו מידם. על פי דבריו האומות לא יחמדו את ארץ ישראל, לא רק מתוך פחד, אלא מתוך הערכה וכבוד לבני ישראל שהם בני ה' ועמו.

נרחיב בעיסוק בפסוק זה, ונשתדל בלימוד זה לחזק אצל הילדים את עשיית המצוות מתוך בטחון שה' ישמור עלינו כשאנו עוסקים במצוותיו מכל הפסד.

כתיבת עשרת הדברים וקרינת פני משה (פסוקים כז-לה)

נאמר בפסוק כז: "ויאמר ה' אל משה כתב לך את הדברים האלה".

אלו דברים ציוה ה' את משה לכתוב?

על דבר זה נאמרו פירושים שונים.

אנו נפרש לילדים כרשב"ם, שהכוונה לדברים שנאמרו למשה בפרק זה. וזה לשונו: "כתב לך את הדברים האלה - האמורים בפרשה שזו... שלא תלכו אחרי אלהים אחרים, ושלא תכרת ברית ליושבי הארץ, ולא להתחתן בם ולעלות לרגל".

"כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל"

התנה ה' עם משה וישראל שיכרות עמהם ברית, שמחל להם, ולא יפר ברית זו לעולם.

נאמר בפסוק כח: "ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה לחם לא אכל ומים לא שתה".

נסביר לילדים שכוונת המילים "לחם ומים" היא שמשה לא אכל ולא

שתה שום דבר ו"לחם" כולל את כל סוגי המזון, ו"מים" כוללים את כל סוגי המשקה).

נציין לילדים שביטוי זה כלפי משה נזכר כאן לראשונה בתורה והוא מורה על גדולתו של משה שהיה כמו מלאך, וכך כתב רבי יהודה הלוי בספר הכוזרי (א, מא-מב):

"ואם ימצא בן אדם אשר יבוא באש ולא תשרפהו, ויעמוד זמן רב בלי מאכל ולא ירעב, ומעור פניו יקרן אור שאין העין יכולה לעמוד בו... האין מדרגה זו נבדלת הבדל עצמי ממדרגת בני אדם?! אמר הכוזרי: אמנם בן מדרגה זו... אלקית מלאכית היא...".

"ויכתב על הלחת את דברי הברית עשרת הדברים"

נסב את תשומת לבם של הילדים לכך שלא נאמר שה' נתן למשה את הלוחות, כפי שנאמר בלוחות הראשונים, מפני שלוחות אלו היו של משה וה' כתב עליהם את עשרת הדברים.

נאמר בפסוק כט: "ויהי ברדת משה מהר סיני ושני לחת העדת ביד משה... ומשה לא ידע כי קרן עור פניו בדברו אתו".

נסביר כדברי המפרשים (אבן עזרא ועוד) ש"קרן" הוא מלשון "קרינה", שקרנו מפניו קרני אור. וכך כתב האברבנאל:

"...שכבר נודע מדרכי הטבע שהמאכל והמשתה מזהירים ומלבינים פני האדם... והעדרו משחיר ומקדיר פניו, והיה שמשה אדונינו עומד בהר שלוש פעמים ארבעים יום וארבעים לילה, בכל פעם ופעם לחם לא אכל ומים לא שתה, היה מהראוי... שיחשך משחיר תארו... ומפני זה יעדו יתברך שלא יהיה בן, אכל [אלא] בהפק, שיוהירו פניו לא לבד ביתר בני אדם, אכל [אלא] יוהירו עוד בזוהר הרקיע וכבוכבים לעולם ועד. וכל זה כדי שיכירו וידעו כל יושבי תבל כי יד ה' עשתה זאת... ושאין... ביד ה' מברוא חדשה בארץ...".

וכמו שיעוד 'נגד כל עמך אעשה נפלאות אשר לא נבראו בכל הארץ ובכל הגוים'...".

על-פי דברי האברבנאל נאמר לילדים שני דברים:

- א. על אף שמשה לא אכל ולא שתה, לא כחשו והשחירו פניו, אלא אדרבה האירו הרבה יותר.
- ב. קרינת עור פני משה היתה פלא נסי שלא היה כמותו.

נאמר **בפסוקים לא-לב**: "ויקרא משה וישבו אליו אהרן וכל הנשאים בעדה וידבר משה אליהם. ואחרי כן נגשו כל בני ישראל ויצום את כל אשר דבר ה' אתו בהר סיני".

משה לימד את בני ישראל את כל דברי ה' שנאמרו לו במשך ארבעים הימים הראשונים - על המשכן וכליו ועל בגדי הכהנים, וכן את דברי ה' שמחל להם על החטא ושילך עמם, ואת המצוות שנאמרו לו (עבודה זרה וחגים) במשך ארבעים הימים האחרונים. נביא את דברי **הגמרא בעירובין** (נד ע"ב) שהביא רש"י:

"תנו רבנן, כיצד סדר המשנה: משה היה לומר מפי הגבורה, נכנס אהרן שנה לו משה פרקו, נסתלק אהרן וישב לו לשמאל משה, נכנסו בניו שנה להם משה פרקם, נסתלקו הם ישב אלעזר לימין משה ואיתמר ולשמאל אהרן, נכנסו זקנים שנה להם משה פרקם, נסתלקו זקנים ישבו לצדדים, נכנסו כל העם, שנה להם משה פרקם. נמצא ביד כל העם - אחת, ביד הזקנים - שתיים, ביד בני אהרן - שלושה, ביד אהרן - ארבעה".

נסביר לילדים שעל אף שכאן הפסוקים מדברים על דברי ה' במשך ארבעים הימים ולא על כל התורה, בכל אופן למדו מכאן חכמינו ז"ל את סדר העברת התורה כולה.

נאמר **בפסוקים לג-לד**: "ויכל משה מדבר אתם ויתן על פניו מסוה. ובבא משה לפני ה' לדבר אתו יסיר את המסוה עד צאתו...".

רש"י מסביר על פי הפסוקים, שבשני מצבים היה משה ללא מסוה: האחד - כאשר היה מדבר עם בני ישראל את דברי ה', והשני - כאשר היה מדבר עם ה'.

בשאר הזמן - בזמן שלא דיבר עם ה' ולא לימד את בני ישראל - היה משה נותן את המסוה על פניו.

נאמר בפסוק לה: "וראו בני ישראל את פני משה כי קרן עור פני משה והשיב משה את המסוה על פניו עד באו לדבר אתו".

לכאורה עולה מפסוק זה ומפסוק ל' שמשה שם את המסוה מפני שבני ישראל פחדו ממשה.

נעלה את השאלה: אם בני ישראל פחדו ממשה, מדוע לא שם משה מסוה על פניו גם כשלימד את בני ישראל את דבר ה'?

נענה לפי דברי המפרשים, שהמטרה בשימת משה את המסוה היתה כדי שבני ישראל לא ייהנו ללא צורך מקרני האור שנתן ה', וכמו שכתב רש"י: "ולכבוד קרני ההוד שלא יזונו [ייהנו] הכל מהם היה נותן מסוה...". אבל כאשר היה משה מלמדם, היה צורך שיראו את קרני האור, וכך יקבלו את דברי התורה מתוך אימה וכובד ראש.

כעין זאת כתב האברבנאל:

"...שכאשר ידע כי קרן עור פניו, ידע שלא היה דבר הגון וראוי שישתמש בזוהר שהוא בדבר חולין, והיה דעתו שאחר שהקדוש ברוך הוא עשה זוהר פניו בזוהר הרקיע וכוכבים, היה מן הדין שיעשה כמעשיהם... שישתמש לבד ממנו בעת קבלו השפע מהשם יתברך וכן בעת תיתו השפע לבני ישראל וללמדו אותם התורה והמצוות באופן שיהיו עיניהם רואות את מוריהם... כי אז היה משפיע עליהם".

דבריו אלו משלימים את דבריו ביחס לשאלה מדוע בכלל עשה ה' נס זה למשה:

"היה בזה לעם ישראל שיוזבו לראות המראה הנפלאה שהוא ובו
ישתלמו נפשותיהם ויתקיימו אמונותיהם האמיתיות, וישמעו עוד
מפני זה דברי משה..."

לסיום ענין קירון עור פני משה נביא את דבריהם של הרלב"ג
והעקדת יצחק שכתבו: "אשרי ילוד אשה שהגיע לזאת המדרגה העצומה,
מה נפלא חלקו ומה נעים גורלו".

בלימוד פסוקים אלו נשתדל להרשים את הילדים בגדולתו
של משה ומתוך כך נעורר את הילדים ללמוד את התורה
מתוך כובד הראש הראוי.

המסרים העולים מפרק לד

1. עליית משה אל ההר לקבלת לוחות שניים

- א. חומרת עלייתו השניה של משה לקבל את הלוחות.
- ב. הזדרזות משה לשמוע בקול ה' - משכים לעלות אל ההר.
- ג. מניעת עיסוק בשאלות בענין ההגשמה - בשאלת התקיימות דברי ה' "וראית את אחורי".

2. שלוש עשרה מידות הרחמים של ה'

- א. אהבתו הגדולה של ה' לישראל - מתנהג עמהם במידות רחמיו.
- ב. חשיבות הפנמת מידותיו של ה' - העיסוק בהרחבה בשלוש עשרה מידות.
- ג. מידת הדין של ה' - מעניש את הבנים על חטאי אבותיהם כשממשיכים בדרכם הרעה.
- ד. הודיה לה' על טובותיו - משה משתחוה לה' לאחר שלימדו את מידותיו.
- ה. מידת הרחמים של ה' - מוכן ללכת עם ישראל, ואפילו אם ימרו דברו יסלח להם.
- ו. הענוה של משה - מדבר על חטאיו יחד עם חטאי ישראל.
- ז. אהבת ה' הגדולה לישראל - כרת ברית שיעשה להם נסים כאלה שלא היו עוד כמותם.
- ח. העונש לחוטאים - ה' מעניש עובדי עבודה זרה שאינם שבים.

3. השבת, שלושת הרגלים ומצוות העליה לרגל

- א. החגים מחזקים את ישראל באמונה ובעבודת ה'.

המסרים העולים מפרק לד

- ב. חשיבותה של השבת - דוחה גם עבודות שהן בסיסיות לחיי האדם.
- ג. התגברות במצוות - חיזוק שמירת השבת למרות הקושי לוותר על מלאכת הפרנסה.
- ד. הציפייה לחג השבועות - בספירת שבעה שבועות.
- ה. אהבתו המיוחדת של ה' לישראל - מזמין את ישראל בלבד לביתו ברגלים.
- ו. ההגנה של ה' על שומרי מצוותיו - הגנת ה' מאויבים ומגנבים בעלותם לרגל.
- ז. התעלות הגויים באמונה לעתיד לבוא - לעתיד לבוא לא יכבשו הגויים את הארץ כי יבינו שה' נתנה לנו.

4. כתיבת עשרת הדברים וקרינת פני משה

- א. כריתת הברית של ה' עם ישראל היא לעולם - מחל לבניו על חטאם ולא יפר ברית זו.
- ב. גדולתו של משה שהיה כמלאך - לא אכל ולא שתה ארבעים יום.
- ג. גדולתם של הלוחות השניים - נכתבו באצבע אלקים.
- ד. גדולתו של משה - נעשה לו נס שלא היה כמוהו - קרן עור פניו.
- ה. מסירת התורה לישראל מפי משה.
- ו. מסירת התורה ממשה לאהרן ובניו ולזקנים מספר פעמים.
- ז. השפעת ראיית פני הרב ללימוד מתוך כובד ראש - בני ישראל ראו את פניו של משה ללא מסוה בעת שלימד.
- ח. יחס של כבוד לקודש - משה שם מסוה כאשר לא לימד את ישראל, כדי שלא יהנו מקרני אור פניו שלא לצורך.

סיכום פרשת כי תשא

בפרשתנו אנו נפגשים עם גודל אהבת ה' לעמו ישראל ורחמיו העצומים עליהם.

בתחילה הודיע הקדוש ברוך הוא למשה שנתן לישראל את יום מנוחתו, יום השבת, וחקק אותו כאות לכך שקידש אותנו מכל העמים. ה' אף נתן לנו את לוחות העדות המופלאות, שעשאן בעצמו. גם לאחר החטא הגדול והנורא - חטא העגל, סלח ה' לעמו על חטאם מרוב אהבתו אליהם, ואף הודיע למשה שילך הוא עמנו אל הארץ שנשבע לאבותינו, ולא ישלח מלאך לפנינו. כמו כן, למרות חטאם, כתב ה' באצבעו את עשרת הדברים על הלוחות השניים, כדי להביאם לישראל. הקדוש ברוך הוא אף גילה למשה את שלוש עשרה מידות רחמיו - שכשישראל יאמרו אותן ירחם ה' עליהם ויענם.

בפרשתנו אנו פוגשים את משה בשיא גדולתו - משה התעלה עד שזכה לקבל את הלוחות מידי ה' בסוף ארבעים הימים בהם שהה בראש ההר.

גם אהבתו של משה רבנו לישראל היתה גדולה ועצומה, וכששמע את רצון ה' לכלותם, עמד מיד והתפלל בכל כוחו. בתפילתו השניה אף הפליא לעשות והיה מוכן לוותר על כל זכויותיו ולהעבירם לישראל. בעלייתו השלישית הגיע משה לשיא בתפילתו על ישראל, כשהתפלל עליהם ארבעים יום וארבעים לילה, לחם לא אכל ומים לא שתה, כמלאך ה'.

כשהתייצב משה בהר, הגדיל ה' את אהבתו למשה ולימדו את מידות רחמיו. ה' דיבר עם משה פנים בפנים ונענה לבקשותיו למחול לישראל וללכת בקרבם, ואף עיטר את פניו בקרני אור מאירים, נס פלאי שלא היה כמותו.

נר תמיד
לעילוי נשמת
האי גברא רבה ויקירא
הר"ר **אשר וסרטיל** ז"ל
ב"ר שלום ותמר הי"ד

אשר ערך
ספרי קודש רבים
בהם "שמירת שבת כהלכתה"
למהדורותיו ולמפתחותיו
במשך יובל שנים

פעל רבות להצלת רבים
מפזורות ישראל בימי עברה וזעם
להעפלתם לארץ ישראל פעם אחר פעם

עם שיבת עם ישראל לארצו
עמל בכל נפשו ובכל מאודו
ביסוד ובטיפוח מערכות החינוך וההוראה
לתורה ולתעודה בארץ הקדושה

בין כל פעליו אף זכה
להיות ממחדשי הישוב
בירושלים העתיקה

נולד בכ"ג בשבט התרפ"א
נלב"ע בשבת קודש פרשת ויצא
ט' בכסלו התשס"ט
תנצב"ה

